

PROMOTIO DOCTORIS HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS
CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

EMINENTISSIMUS PROFESSOR
CARDINALIS TARCISIO BERTONE SDB

CRACOVIAE, 8 IUNII, ANNO DOMINI 2012

PROMOTIO DOCTORIS HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS
CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

EMINENTISSIMUS PROFESSOR
CARDINALIS TARCISIO BERTONE SDB

QUOD FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE SIT

NOMINE ET AUSPICIIS

BENEDICTI PAPAE XVI

SUMMI PONTIFICIS FELICITER REGNANTIS

NOS

STANISLAUS CARDINALIS DZIWIŚZ

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS IOANNIS PAULI PP II MAGNUS CANCELLARIUS

ET

R.D. LADISLAUS ZUZIAK

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS IOANNIS PAULI PP II RECTOR MAGNIFICUS

ET

R.D. IOANNES DYDUCH

THEOLOGIAE DOCTOR ET PROFESSOR PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

EX DECRETO

AMPLISSIMI EIUSDEM UNIVERSITATIS SENATUS

A DECANORUM PROFESSORUMQUE ORDINIBUS

CUNCTARUM QUINQUE FACULTATUM UNANIMITER PROBATO

IN

REMINENTISSIMUM AC REVERENDISSIMUM DOMINUM

TARCISIUM BERTONE

**SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE CARDINALEM
SUAE SANCTITATIS BENEDICTI PP XVI SECRETARIUM STATUS**

QUI

LABORIBUS IN MUNERIS SUI PRAESTANTISSIMI PROVINCIA PRO ECCLESIAE CATHOLICAE BONO
STUDIOSSIME SUSCEPTIS EXERCITISQUE AD COOPERATIONEM INTER GENTES
DILATANDAM PROFERENDAMQUE PERTINENTIBUS PRAEPRIMIS CONSILIIS SUIS DE PUBLICIS REBUS
INTER SEDEM APOSTOLICAM ET CIVITATUM REGIMINA SINGULARITER POLONIAE
INTERCEDENTIBUS PERTRACTANDIS OPTIME MERITUS EST

QUI

INDEFESSUS MAXIMAM SEMPER DABAT OPERAM UT IURA HOMINIS FUNDAMENTALIA,
PRAESERTIM QUIDEM IUS AD VITAM ET IUS AD DIGNITATEM HUMANAM ET IUS AD LIBERTATEM PERSONALEM,
AB OMNI REGIMINE POLITICO SERVARENTUR

QUI

FIDELIS ADIUTOR SUMMORUM PONTIFICUM IOANNIS PAULI PP II ET BENEDICTI PP XVI
SENSU IPSIUS ECCLESIAE CATHOLICAE DUCTUS STUDIA ET LABORES STRENUOS
AD RES INTER SEDEM APOSTOLICAM ET DIVERSAS ECCLESIAS
AC COMMUNITATES ECCLESIALES NEC NON MULTAS RELIGIONES MELIUS COMPONENDAS
IUXTA PROCLAMATIONEM SUAM PASTORALEM: FIDEM CUSTODIRE - CONCORDIAM SERVARE IN SPIRITU DIALOGI SUSCEPIT

QUI

AD CODICIS IURIS CANONICI NORMAS IN ITALIA NEC NON IN ALIIS LOCIS ETIAM IN POLONIA DIFFUNDENDAS
UT ILLAE COMMUNI ACCEPTIONI INTELLIGENTIAEQUE APTIUS AC STRICTIUS ACCOMODARENTUR MULTUM CONTULIT

QUI

MAXIMO STUDIO AC SUMMA BENEVOLENTIA
PONTIFICIAE ACADEMIAE THEOLOGICAE
IN PONTIFICIAM UNIVERSITATEM CRACOVIENSEM IOANNIS PAULI PP II TRANSFORMANDAM
ITA UT RES AD PROSPERUM EVENTUM DEDUCTA SIT INTENTUS ERAT

**PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS IOANNIS PAULI PP II
DOCTORIS HONORIS CAUSA**

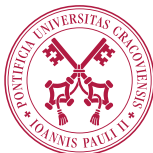
NOMEN ET TITULUM, IURA AC PRIVILEGIA HUIUS TITULO ATTINENTIA CONTULIMUS

ET PRO VERITATIS HUIUS EVENTUS TESTIMONIO

HOC DIPLOMA SIGILLO NOSTRO MAIORE MUNITUM EDIDIMUS

ACTUM ET DATUM CRACOVIAE, DIE VIII MENSIS IUNII

ANNO DOMINI MMXII

vs. Jan Dyduch

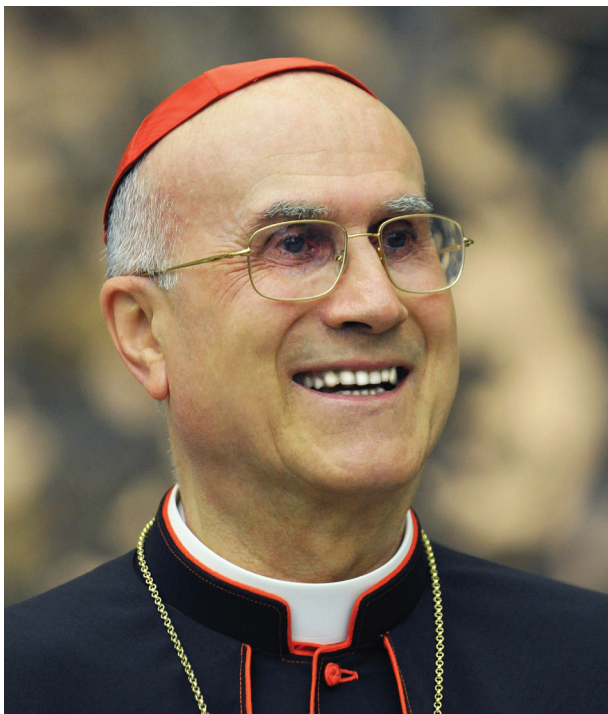
R.D. IOANNES DYDUCH
PROMOTOR

Stanisław kard. Dziwisz

STANISLAUS CARDINALIS DZIWIŚZ
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI PP II
MAGNUS CANCELLARIUS

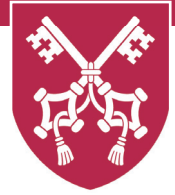
L. Ladislaus Zuziak

R.D. LADISLAUS ZUZIAK
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI PP II
RECTOR MAGNIFICUS

EMINENTISSIMUS PROFESSOR
CARDINALIS TARCISIO BERTONE SDB
DOCTOR HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

Kardynał Tarcisio Bertone

data i miejsce urodzenia: 2 grudnia 1934, Romano Canavese

inkardynacja: salezjanie

święcenia kapłańskie: 1 lipca 1960

sakra biskupia: 1 sierpnia 1991

kreacja kardynalska: 21 października 2003

wykształcenie: profesor zwyczajny (od 1976)

Ważniejsze funkcje

- 1976–1985 dziekan Wydziału Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie
- 1987–1989 prorektor Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie
- 1989–1991 rektor Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie
- 1991–1995 arcybiskup Vercelli
- 2002–2006 arcybiskup Genui
- od 2006 sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej
- od 2007 kamerling Świętego Kościoła Rzymskiego

Wybrane członkostwa

- Kongregacja Doktryny Wiary (sekretarz)
- Kongregacja Duchowieństwa
- Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów
- Kongregacja Kościołów Wschodnich
- Kongregacja Biskupów
- Kongregacja Ewangelizacji Narodów oraz Komisja Kardynalska Nadzoru Instytutu Dzieł Religijnych (przewodniczący)

Ważniejsze wyróżnienia i odznaczenia otrzymane w Polsce

- doktorat *honoris causa* Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (2009)
- doktorat *honoris causa* Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu (2010)
- Krzyż Wielki Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej (2010)

UCHWAŁA NR 9/2012

SENATU

UNIWERSYTETU PAPIESKIEGO

JANA PAWŁA II

W KRAKOWIE

z dnia 19 marca 2012 r.

w sprawie

nadania godności doktora honoris causa

Jego Eminencji Kardynałowi Profesorowi

Tarcisio Bertone SDB

– Sekretarzowi Stanu Stolicy Apostolskiej

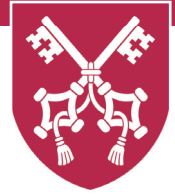
Działając na podstawie Statutu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (pkt. 20, 8), Senat Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie zebrany na posiedzeniu zwyczajnym w dniu 19 marca 2012 roku po uzyskaniu *nihil obstat* Kongregacji Edukacji Katolickiej z dnia 19 czerwca 2011 roku i zapoznaniu się z tekstami uchwał Rad Wydziałów: Teologicznego, Filozoficznego, Nauk Społecznych, Historii i Dziedzictwa Kulturowego oraz Wydziału Teologicznego Sekcja w Tarnowie, a także pozytywnymi recenzjami Jego Eminencji abp. dr. hab. Andrzeja Dzięgi, prof. KUL i ks. prof. dr. hab. Józefa Krzywdy, postanawia nadać

Jego Eminencji kardynałowi Tarcisio Bertone SDB
godność doktora *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego
Jana Pawła II w Krakowie, w szczególności za:

- wieloaspektowe badania naukowe w zakresie prawa kanonicznego, a zwłaszcza kościelnego prawa publicznego;
- znaczący wkład w prezentację i popularyzację zasad nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego zarówno na terenie Italii, jak i na forum międzynarodowym oraz w Polsce;
- budowanie mostów jedności i współpracy pomiędzy Stolicą Apostolską a wieloma państwami świata, w tym za wybitne zasługi dla rozwoju współpracy Stolicy Apostolskiej z Polską;
- intensywne oraz wytrwałe głoszenie i obronę godności każdego człowieka i jego prawa do wolności i życia;
- aktywny współudział w dziele papieży – błogosławionego Jana Pawła II i Benedykta XVI na rzecz wszystkich Kościołów, ich wiary i jedności oraz za gorliwą troskę o pokój i zgodę między narodami stosownie do dewizy: *Fidem custodire – concordiam servare*;
- życzliwą i skuteczną pomoc w przekształceniu Papieskiej Akademii Teologicznej w Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.

ks. dr hab. Władysław Zuziak, prof. UPJPII
rektor

Kraków, 19 marca 2012

ks. prof. dr hab. Józef Krzywda CM
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Instytut Prawa Kanonicznego

*Działalność kościelna i naukowa
Jego Eminencji kardynała Tarcisio Bertone,
sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej,
kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego*

*Recenzja na okoliczność nadania doktoratu honoris causa
przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie*

Kardynał Tarcisio Bertone, sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej, kamerling Świętego Kościoła Rzymskiego urodził się 2 grudnia 1934 roku w licznej rodzinie (jako piąty z ośmiorga rodzeństwa) w miejscowości Romano Canavese w Italii. Swoją formację duchowo-intelektualną rozpoczął w Zgromadzeniu Księży Salezjanów w Valdocco pod Turynem. Śluby zakonne złożył 3 grudnia 1950 roku. W Salezjańskim Wydziale Teologicznym uzyskał licencjat z teologii, a następnie podjął studia z prawa kanonicznego w Papieskim Ateum Salezjańskim w Rzymie, które ukończył ze stopniem licencjata. Również tutaj, na podstawie dysertacji pod tytułem *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV (1744–1758)*, uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego. 1 lipca 1960 roku w Ivrea przyjął z rąk

biskupa Albina Mensy święcenia kapłańskie. W roku 1967 podjął wykłady z teologii moralnej w Papieskim Ateneum Salezjańskim (przekształconym w 1973 roku w Papieski Uniwersytet Salezjański w Rzymie). W roku 1967 został promowany na profesora zwyczajnego i objął stanowisko kierownika w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Kanonicznego. Do 1991 roku pracował tam jako wykładowca prawa kanonicznego. W międzyczasie, w latach 1979–1985, pełnił urząd dziekana na Wydziale Prawa Kanonicznego. Od 1987 do 1989 roku sprawował urząd prorektora, a od 1989 do 1991 roku – rektora. W 1978 roku prowadził także wykłady z dziedziny publicznego prawa kościelnego w Instytucie Utriusque Iuris w Papieskim Uniwersytecie Laterańskim. Pełniąc funkcje administracyjne w wymienionych uczelniach oraz oddając się działalności na polu dydaktycznym, kardynał Tarcisio Bertone współpracował z różnymi ośrodkami naukowymi w kraju i zagranicą. Gościł go między innymi Katolicki Uniwersytet Lubelski, gdzie w roku 1981 wygłosił wykład *Analiza i ocena umów zawartych po Soborze Watykańskim II między Kościołem a wspólnotami politycznymi*.

W roku 1980 rozpoczął działalność w różnych kongregacjach Kurii Rzymskiej. 4 czerwca 1991 roku Jan Paweł II mianował Tarcisio Bertone arcybiskupem Vercelli, diecezji Piemontu. 1 sierpnia tegoż roku nasz Laureat przyjął sakrę biskupią z rąk emerytowanego arcybiskupa Vercelli Albina Mensy i objął po nim zarząd nad

archidiecezją, której służył w latach 1991–1995. Za dewizę swej pasterskiej posługi obrał słowa: *Fidem custodire – concordiam servare* (*Strzec wiary – zachować zgodę*). Po czterech latach pasterzowania w Vercelli biskup Tarcisio Bertone przeszedł do pracy w Kurii Rzymskiej, w której pełnił funkcję konsultora, między innymi w Kongregacji Doktryny Wiary, by 13 czerwca 1995 roku objąć w niej urząd sekretarza. 10 grudnia 2002 roku papież Jan Paweł II mianował go arcybiskupem metropolitą Genui, a wkrótce potem, 21 października 2003 roku wyniósł go do godności kardynalskiej w stopniu prezbitera *pro hac vice* Santa Maria Ausiliatrice in via Tuscolana. W roku 2006 kardynał Tarcisio Bertone powrócił do Kurii Rzymskiej. 15 września 2006 roku Benedykt XVI mianował go sekretarzem stanu, a 4 kwietnia 2007 roku został powołany na urząd kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego. Kardynał Tarcisio Bertone jest także członkiem wielu innych dykasterii Kurii Rzymskiej: Kongregacji Doktryny Wiary, Kongregacji Duchowieństwa, Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacji Kościołów Wschodnich, Kongregacji Biskupów, Kongregacji Ewangelizacji Narodów oraz Komisji Kardynalskiej Nadzoru Instytutu Dzieł Religijnych, której jest przewodniczącym.

Piastując wymienione wyżej urzędy, kardynał Bertone poświęca się jednocześnie pracy naukowej i w znaczącym stopniu przyczynia się do rozwoju nauk teologicznych, w szczególności prawa kanonicznego; na

tym też polu wykazał się twórczą aktywnością legislacyjną. Będąc wybitnym specjalistą w dziedzinie teologii moralnej i prawa kościelnego oraz korzystając z doświadczenia w służbie Kościołowi na różnych urzędach, publikuje swoje osiągnięcia z zakresu wymienionych dziedzin. Biorąc czynny udział w pracach nad reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego, przyczynia się do recepcji przepisów nowego Kodeksu w Kościele powszechnym i w Kościołach partykularnych. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż w ramach wprowadzania nowego prawa w życie Kościoła kardynał Bertone osobiście angażował się w to dzieło, zwłaszcza z okazji pasterskich wizyt w diecezjach włoskich oraz poza granicami Włoch. Podjmując w swoich dziełach problematykę z zakresu hierarchicznego ustroju Kościoła, kardynał Bertone stawia w nich oryginalne tezy i propozycje rozwiązań na tle aktualnych wyzwań w Kościele posoborowym. Podobnie w sprawach dotyczących sfery praw i obowiązków ludu Bożego rozwija i wyjaśnia zagadnienie podmiotowości wiernych świeckich, opierając je na soborowej doktrynie – *communio* ludu Bożego.

Do ważniejszych publikacji odzwierciedlających wymienioną problematykę należy zaliczyć następujące pozycje naukowe: *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV (1740–1758)*, Roma 1977, s. 208; *Il Diritto nel mistero della Chiesa*, vol. IV: *Diritto Patrimoniale – Tutela della comunione e diritti – Chiesa e Comunità politica*, „*Quaderni di Apollinaris*” 4, Roma 1980, s. 295–530, 448–492; *Fedeli, laici e costituzione*

gerarchica, [w:] E. Cappellini Brescia 1985, s. 95–102; Severgnini, *La famiglia e i suoi diritti nella comunità civile e religiosa. Atti del VI Colloquio Giuridico*, Roma 24–26.04.1986, Libreria Editrice Vaticana – Libreria Editrice Lateranensae 1987, s. 576; *Codice di diritto canonico. Testo ufficiale e versione italiana sotto il patrocinio della Pontificia Università Lateranensae e della Pontificia Università Salesiana*, Roma 1983, s. 1160, 2 ed. 1984, ss. 1180, 3 ed. 1997, s. 1713; *Catholics und Pluralist Society: „Imperfect Laws” and the Responsibility of Legislators*, [w:] J. Vial Correa, E. Sgreccia, „*Evangelium vitae*”: *Five Years of Confrontation with the Society. Proceedings of the Sixth Annual Assembly of the Pontifical Academy for Life*, Libreria Editrice Vaticana, 11–14.02.2000, ss. 206–222; *Il rapporto giuridico tra la Chiesa e comunità politica*, [w:] *Il diritto nel mistero della Chiesa*, Roma 2004, s. 627–695. W ostatniej z cytowanych pozycji (która szczególnie nawiązuje do idei zawartych w konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*) kardynał Tarcisio Bertone rozwija idee odnowionej i pogłębionej przez sobór eklezjologii, postulując uznanie należnego miejsca i roli Kościoła w świecie współczesnym.

Znamiennym rysem życiorysu tego hierarchy Kościoła jest fakt, iż swą służbę w Kościele rozpoczął w Zgromadzeniu Księży Salezjanów – w stowarzyszeniu, którego zasadniczym celem jest apostołstwo wśród młodzieży: wychowanie i formacja młodych ludzi do służby Kościołowi, a przez Kościół społeczności

określonego narodu. Niezwykle istotny w tym kontekście jest fakt, iż studia filozoficzno-teologiczne w Salezjańskim Wydziale Teologicznym w Turynie Tarcisio Bertone ukończył licencjatem z teologii, którego problematyka dotyczyła tolerancji i wolności religijnej, w czym można dostrzec pierwsze zarysy szczególnych zainteresowań przyszłego teologa – kanonisty. Będąc wykładowcą prawa kanonicznego na Papieskim Ateneum Salezjańskim, po uzyskaniu tytułu profesora zwyczajnego wykładał także prawo międzynarodowe oraz prawo nieletnich w łączności ze specjalizacją pedagogiczną Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego oraz prawodawstwo i organizację katechetyki i duszpasterstwa młodzieży. Pracując nad reformą Kodeksu Prawa Kanonicznego, poświęcał się także pracy duszpasterskiej w rzymskich parafiach.

Szczególną formą realizacji misji Kościoła w świecie jest nawiązywanie i utrzymywanie stosunków dyplomatycznych z władzami państw, w których Kościół pełni swą apostolską misję, oraz z różnymi organizacjami, także o zasięgu międzynarodowym. W wykonywaniu tej wielopłaszczyznowej posługi istotna i decydująca rola przypada kardynałowi Tarcisio Bertone jako sekretarzowi stanu Stolicy Apostolskiej. Wspierając papieża w jego trosce o Kościół, nawiązuje on kontakty z przywódcami państw i instytucji, których często finalnym efektem są odpowiednie umowy zawierane w celu współpracy dla dobra wiernych Kościoła oraz określonych wspólnot i społeczności.

Celem zilustrowania – raczej przykładowo – działalności sekretarza stanu na tym polu, należy przypomnieć wizytę, z którą przybył do Polski 15 czerwca 2007 roku z okazji VII Zjazdu Gnieźnieńskiego. Na otwarcie obrad wygłosił wówczas wykład pt.: *Człowiek drogą Kościoła*. 14–15 września tegoż roku powtórnie przyjechał do Polski – tym razem odwiedził Kraków – z okazji Międzynarodowej Konferencji z cyklu: *Rola Kościoła Katolickiego w procesie integracji europejskiej*. W ramach wprowadzenia do obrad wygłosił referat pt.: *Czynnik religijny a przyszłość Europy*. Następnie 16 września dokonał w Licheniu beatyfikacji o. Stanisława Papczyńskiego. W roku 2008 kardynał Bertone odbył szereg wizyt pasterskich i dyplomatycznych do kilku krajów – odwiedził Kubę, Białoruś, Ukrainę, Armenię, Azerbejdżan oraz Meksyk. 9 grudnia 2009 roku, w wyniku negocjacji między Stolicą Apostolską a władzami Rosji doszło do ustanowienia nuncjatury apostolskiej w Moskwie.

Rok 2010 obfitował także w liczne podróże apostołskie Benedykta XVI z udziałem kardynała Bertone. Wśród nich należy wymienić podróż do Fatimy (11–14 maja), gdzie kardynał wygłosił okolicznościową homilię oraz do Słowenii (13 stycznia), gdzie wygłosił homilię na zakończenie Narodowego Kongresu Eucharystycznego. W dniach 10–11 lutego kardynał Tarcisio Bertone przebywał we Wrocławiu, gdzie odebrał doktorat *honoris causa* nadany mu przez Papieski Wydział Teologiczny. W dniach 4–6 czerwca towarzyszył

Ojcu Świętemu w podróży apostołskiej na Cypr, a od 30 listopada do 4 grudnia przebywał z pasterską wizytą w stolicy Kazachstanu Astanie. Na odnotowanie zasługują także inne liczne okolicznościowe interwencje i homilie wygłaszane przez kardynała Bertone jako sekretarza stanu: w Rzymie oraz w Kościołach partykularnych we Włoszech. Niemniej liczne i różnorodne wystąpienia i interwencje sekretarza stanu można odnotować w 2011 roku: między innymi homilię wygłoszoną 2 maja podczas mszy św. dziękczynnej za beatyfikację papieża Jana Pawła II.

Podjmując próbę podsumowania całokształtu działalności Jego Eminencji kardynała Tarcisio Bertone – jeśli przyjąć kryterium formalne – trzeba przede wszystkim stwierdzić fakt jej różnorodności i wielostronności: począwszy od działalności naukowo-dydaktycznej, pasterskiej i administracyjno-organizacyjnej – tak w Kościele powszechnym, jak i w powierzonych mu Kościołach partykularnych – aż po służbę dyplomatyczną.

Mając na uwadze powyższe rodzaje i pola działalności, należy podkreślić wybitne zasługi kardynała Tarcisio Bertone dla rozwoju nauki, zwłaszcza z zakresu prawa: szereg opublikowanych dzieł i artykułów, wkład w dzieło reformy prawa kościelnego oraz promocji tegoż prawa w Kościołach lokalnych. Biorąc nade wszystko pod uwagę służbę Kościołowi kardynała Tarcisio Bertone na najwyższych urządach: w roli sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej i kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego oraz członkostwo i pracę w kilku innych dykasteriach

Kurii Rzymskiej, dostrzegamy w nim postać wielkiego męża Kościoła powszechnego, głównego współpracownika głowy Kościoła katolickiego, duchownego oddanego – rzecz trzeba – bezgranicznie służbie Kościołowi. Dla tych wszystkich racji należy z satysfakcją i z najwyższym uznaniem przyjąć decyzję Wysokiego Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o nadaniu Jego Eminencji kardynałowi Tarcisio Bertone tytułu doktora *honoris causa*.

Kraków, 23 stycznia 2012

prof. Józef Krzywda CM
Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia
Istituto di Diritto Canonico

*L'attività ecclesiastica e scientifica
di Sua Eminenza il cardinale Tarcisio Bertone,
segretario di Stato della Santa Sede,
camerlengo della Santa Chiesa Romana*

Il cardinale Tarcisio Bertone, Segretario di Stato della Santa Sede, Camerlengo della Santa Chiesa Romana, nacque il 2 dicembre 1934 in una famiglia numerosa (quinto di otto figli), nella città italiana di Romano Canavese. La sua formazione spirituale ed intellettuale cominciò nell'istituto religioso dei Salesiani a Valdocco vicino a Torino. La sua professione religiosa risale al 3 dicembre del 1950. Nella Facoltà Teologica dei Salesiani ottenne la licenza in teologia, successivamente continuò gli studi di diritto canonico presso il Pontificio Ateneo Salesiano a Roma, che concluse con la licenza. Qui ottenne anche il dottorato in diritto canonico con una ricerca su *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV – Papa Lambertini (1744–1758)*. Fu ordinato presbitero il 1 luglio 1960 ad Ivrea per imposizione delle mani del Vescovo Albino Mensa. A partire dal 1967 insegnò teologia morale al Pontificio Ateneo Salesiano a Roma; nel 1976 fu promosso professore ordinario

e divenne direttore della Cattedra di Diritto Pubblico Ecclesiastico e Costituzionale presso la Facoltà di Diritto Canonico, che nel 1973 fu trasformata nell'Università Pontificia Salesiana di Roma. Fino al 1991 lavorò come professore di diritto canonico. Nel frattempo ricoprì la carica di Decano della Facoltà di Diritto Canonico. Dal 1987 al 1989 fu Prorettore; dal 1989 al 1991 divenne Rettore Magnifico dell'Università Pontificia Salesiana. Nel 1978 tenne delle lezioni nell'ambito del diritto pubblico ecclesiastico anche presso l'Istituto *Utriusque Iuris* della Pontificia Università Lateranense. Adempiendo le funzioni amministrative nelle Università sopra elencate e dedicandosi all'attività didattica, il cardinale Tarcisio Bertone collaborò con diversi centri scientifici nel paese e all'estero. Tra l'altro, nel 1981, fu ospite dell'Università Cattolica di Lublino, dove tenne la conferenza *Analisi e valutazione degli accordi conclusi dopo il Concilio Vaticano II tra la Chiesa e le comunità politiche*. Nel 1980 iniziò la sua attività nelle diverse Congregazioni della Curia Romana. Il 4 giugno 1991 Giovanni Paolo II nominò il cardinale Bertone Arcivescovo di Vercelli, diocesi del Piemonte. Il 1 agosto dello stesso anno ricevette la consacrazione di vescovo dalle mani dell'Arcivescovo di Vercelli, Mons. Albino Mensa e divenne suo successore nella cura dell'Arcidiocesi, che servì negli anni 1991–1995. Come motto del suo servizio ministeriale scelse le parole *Fidem custodire – concordiam servare* (mantenere la fede e custodire il consenso). Dopo quattro anni di servizio pastorale a Vercelli

il cardinale Tarcisio Bertone passò al lavoro nella Curia Romana, dove ebbe la funzione di consultore. Tra le istituzioni in cui svolse questo ruolo vi fu anche la Congregazione per la Dottrina della Fede, presso la quale, il 13 giugno 1995, assunse la carica di Segretario. Il 10 dicembre 2002 venne nominato da papa Giovanni Paolo II Arcivescovo e Metropolita di Genova; subito dopo, il 21 ottobre 2003, venne nominato cardinale con il grado di presbitero *pro hac vice* S. Maria Ausiliatrice in via Tuscolana. Nel 2006 il cardinale Tarcisio Bertone ritornò nella Curia Romana. Il 15 settembre 2006 papa Benedetto XVI lo nominò Segretario di Stato; il 4 aprile 2007 venne nominato alla carica di Camerlengo della Santa Romana Chiesa. Il card. Tarcisio Bertone è anche membro di diversi altri dicasteri della Curia Romana: la Congregazione per la Dottrina della Fede, la Congregazione per il Clero, la Congregazione per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, la Congregazione per le Chiese Orientali, la Congregazione per i Vescovi, la Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli e la Commissione cardinalizia di Supervisione dell'Istituto per le Opere di Religione, di cui è Presidente.

Nonostante le sue funzioni nei dicasteri sopra elencati, il card. Bertone è riuscito a dedicarsi anche all'attività di ricerca, grazie alla quale ha contribuito allo sviluppo delle scienze teologiche, e soprattutto del diritto canonico. Essendo uno specialista nel campo della teologia morale e del diritto canonico, e sapendo utilizzare la propria esperienza di servizio alla Chiesa in

diversi uffici, ha pubblicato numerosi articoli nell'ambito di questi due campi. Ha preso attivamente parte ai lavori di riforma del Codice di Diritto Canonico e ha contribuito alla ricezione del nuovo Codice nella Chiesa universale e nelle Chiese particolari. Bisogna sottolineare che il card. Bertone si è impegnato personalmente nell'opera di introduzione del nuovo Codice di Diritto della vita della Chiesa, soprattutto in occasione delle visite pastorali nelle diocesi italiane, ma anche oltre i confini d'Italia. Trattando nelle sue opere la problematica relativa alla gerarchia della Chiesa, il card. Bertone propone delle tesi e soluzioni originali, basandosi sulle sfide attuali della Chiesa post-conciliare. Allo stesso modo, nelle questioni riguardanti la sfera dei diritti e degli obblighi del popolo di Dio, sviluppa e spiega la questione della soggettività dei fedeli laici, basandosi sulla dottrina conciliare di *communio* del popolo di Dio.

Tra le pubblicazioni più importanti riguardanti la problematica citata bisogna includere le seguenti opere scientifiche: *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV (1740–1758)*, Roma 1977, pp. 208; *Il Diritto nel mistero della Chiesa, vol. IV: Diritto Patrimoniale – Tutela della comunione e diritti – Chiesa e Comunità politica*, “Quaderni di Apollinaris” 4, Roma 1980, pp. 295–330, 448–492; *Fedeli, laici e costituzione gerarchica*, in: E. Cappellini (ed.), *La normativa del nuovo Codice*, Brescia 1985, pp. 95–102; T. Bertone–Severgnini (edd.), *La famiglia e i suoi diritti nella*

comunità civile e religiosa. Atti del VI Colloquio Giuridico (Roma, 24–26 aprile 1986), Libreria Editrice Vaticana – Libreria Editrice Lateranense 1987, pp. 576; *Codice di diritto canonico. Testo ufficiale e versione italiana sotto il patrocinio della Pontificia Università Lateranense e della Pontificia Università Salesiana*, Roma, 1983, pp. 1160, 2a ed 1984, pp. 1180, 3a ed. 1997, pp. 1713; *Catholics and Pluralist Society: “Imperfect Laws” und the Responsibility of Legislators*, in: J. Vial Correa, E. Sgrecchia (eds.), *“Evangelium vitae”: Five Years of Confrontation with the Society. Proceedings of the Sixth Annual Assembly of the Pontifical Academy for Life 11–14 February 2000*, Libreria Editrice Vaticana, pp. 206–222; *Il rapporto giuridico tra Chiesa e comunità politica*, in: *Il diritto nel mistero della Chiesa*, 3a ed., Roma 2004, pp. 627–695. Nell’ultima opera citata (che si collega particolarmente alle idee contenute nella Costituzione pastorale *Gaudium et spes* sulla Chiesa nel mondo contemporaneo), il card. Tarcisio Bertone sviluppa le idee sull’ecclesiologia, rinnovate e approfondite dal Concilio, postulando il riconoscimento del posto e del ruolo che spetta alla Chiesa nel mondo contemporaneo.

Un tratto significativo del futuro gerarca della Chiesa è che il suo servizio in questa istituzione è iniziato nell’Istituto religioso dei Salesiani, il cui fine principale è l’apostolato tra i giovani, l’educazione e la formazione per il servizio alla Chiesa e attraverso la Chiesa alla società di un determinato popolo. Altrettanto significativo è il fatto che il cardinale Bertone abbia

concluso gli studi filosofico-teologici presso la Facoltà Teologica dei Salesiani a Torino con la licenza in teologia, trattando la problematica della tolleranza e della libertà religiosa. Nella sua dissertazione si possono già notare i primi lineamenti del futuro teologo – canonista. Come docente di diritto canonico presso L'Ateneo Pontificio Salesiano, dopo aver ottenuto il titolo di professore (1967), tenne anche lezioni di diritto internazionale e diritto dei minori in collegamento con la specializzazione pedagogica dell'Università Pontificia Salesiana, nonché lezioni di legislazione e organizzazione catechetica della pastorale giovanile. Lavorando sulla riforma del Codice del Diritto Canonico si dedicò contemporaneamente anche al lavoro pastorale nelle parrocchie romane.

Una forma particolare della missione della Chiesa nel mondo consiste nello stabilire e mantenere rapporti diplomatici con le autorità degli stati in cui la Chiesa compie la sua missione apostolica e con diverse organizzazioni, anche di livello internazionale. Come Segretario di Stato della Santa Sede, il cardinale Tarcisio Bertone ha avuto un ruolo importante nell'adempimento di questa missione della Chiesa. Sostenendo il Papa nel suo impegno per la Chiesa, ha stabilito contatti con i capi di stato e delle istituzioni, stipulando accordi di collaborazione per il bene dei fedeli di determinate comunità e di tutta la società.

Come Segretario di Stato ha compiuto, tra l'altro, le seguenti visite: la visita in Polonia, il 15 giugno 2007,

in occasione dell'incontro di Gniezno, dove il cardinale Bertone ha tenuto la conferenza: *L'uomo via della Chiesa*; il 14–15 settembre dello stesso anno si è recato di nuovo in Polonia, a Cracovia, in occasione della Conferenza Internazionale dedicata al tema: *Il ruolo della Chiesa Cattolica nel processo di integrazione europea*, dove ha tenuto la conferenza: *Il fattore religioso ed il futuro dell'Europa*; nello stesso anno, a Licheń, il 16 settembre, ha presieduto il rito di beatificazione di p. Stanisław Papczyński. Nell'anno 2008 il cardinale Tarcisio Bertone ha compiuto una serie di visite pastorali e diplomatiche in diversi paesi: a Cuba, in Bielorussia, in Ucraina, in Armenia, nell'Azerbaijan; nell'anno 2009 ha visitato il Messico. Il 9 dicembre dello stesso anno, come risultato dei negoziati tra la Santa Sede e le autorità russe, si è venuta a creare la Nunziatura Apostolica a Mosca in forza della Costituzione Apostolica *Russiae*.

Nell'anno 2010 il cardinale Tarcisio Bertone ha accompagnato Papa Benedetto XVI in diversi viaggi apostolici, tra cui si possono elencare i seguenti: 11–14 maggio a Fatima, dove il cardinale ha tenuto l'omelia per l'occasione; il 13 giugno 2010 ha tenuto l'omelia in occasione della conclusione del Congresso Eucaristico Nazionale in Slovenia. Dal 10 all' 11 febbraio il cardinale Tarcisio Bertone si è recato a Breslavia, dove ha ricevuto la laurea *honoris causa* dalla Pontificia Facoltà Teologica; tra il 4 e il 6 giugno ha accompagnato il Santo Padre nel viaggio apostolico a Cipro;

dal 30 novembre al 4 dicembre si è recato in visita ad Astana – Kazakhstan. Oltre a quelli appena elencati, si possono notare anche altri interventi in diverse occasioni e omelie pronunciate dal cardinale Bertone come Segretario di Stato, sia a Roma che in altre Chiese particolari d' Italia. Numerosi e diversi sono stati gli interventi del Segretario di Stato nell'anno 2011: tra questi bisogna ricordare l'omelia del 2 maggio durante la messa di ringraziamento per la beatificazione di Papa Giovanni Paolo II.

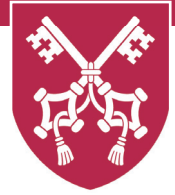
Tentando di riassumere l'intera attività di Sua Eminenza il cardinale Tarcisio Bertone bisogna soprattutto sottolineare la sua varietà e multilateralità: cominciando dall'attività di ricerca e didattica, pastorale, amministrativa e organizzativa nella Chiesa universale come nelle Chiese particolari a lui affidate, fino al servizio diplomatico.

Considerando i campi di attività sopra elencati bisogna evidenziare e sottolineare ciò che il cardinale Tarcisio Bertone ha fatto per lo sviluppo della scienza, soprattutto nell'ambito giuridico: un numero rilevante di pubblicazioni e articoli, il contributo offerto nell'opera di riforma del diritto ecclesiastico, nonché l'impegno per la promozione del diritto nelle Chiese locali. Tenendo conto soprattutto del suo servizio alla Chiesa nelle più alte cariche, quali la funzione di Segretario di Stato della Santa Sede e di Camerlengo della Santa Chiesa Romana, nonché della sua appartenenza e del servizio nei diversi dicasteri della Curia

Existimatio

romana, possiamo vedere in lui un grande uomo della Chiesa universale, il collaboratore principale del Capo della Chiesa cattolica, un sacerdote instancabile nel servizio alla Chiesa. Per tutte queste ragioni possiamo con soddisfazione e con il più alto riconoscimento accogliere la decisione dell'Alto Senato della Pontificia Università Giovanni Paolo II di conferire a Sua Eminenza Cardinale Tarcisio Bertone il titolo di Laurea *Honoris Causa*.

Cracovia, 23 gennaio 2012

abp dr hab. Andrzej Dzięga, prof. KUL
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

*Recenzja wniosku w sprawie nadania przez
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
tytułu doktora honoris causa
Jego Eminencji
kardynałowi Tarcisio Bertone SDB,
sekretarzowi stanu Stolicy Apostolskiej*

Wykonując uchwałę Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, na prośbę Jego Magnificencji Rektora tegoż Uniwersytetu przedstawiam poniżej moją recenzję.

Tarcisio Bertone – człowiek wiary

Tarcisio Bertone urodził się 2 grudnia 1934 roku w miejscowości Romano Canavese w diecezji Ivrea we Włoszech, w zwyczajnej, pobożnej, wielodzietnej rodzinie. Prawdopodobnie właśnie fakt, że był piątym z ośmiorga dzieci od początku nadał jego życiu wymiar bardzo społeczny. To pogłębione przeżywanie wspólnotowego aspektu życia potwierdzać może fakt wczesnego wstąpienia do Zgromadzenia Księżąt Salezjanów, w którym pierwsze śluby zakonne Tarcisio Bertone złożył już

w 1950 roku. Po przejściu pełnego programu formacji teologicznej i duchowej w 1960 roku przyjął święcenia kapłańskie z rąk biskupa swojej rodzinnej diecezji. Salezjański rys jego duchowości, w którym można rozpoznać ciekawość spraw ludzkich, pragnienie przeświecienia ich światłem wiary katolickiej, a także umiejętność przedstawiania ich językiem czytelnym dla młodego człowieka, pozostanie w nim na zawsze. W biogramach Czcigodnego Laureata powszechnie podkreśla się pełnione przez niego funkcje wychowawcze, związane z odpowiedzialnością za formację współczesnych mu ludzi, szczególnie młodzieży. Uzyskawszy stopień licencjata, a następnie doktora prawa kanonicznego, mógł podejmować kolejne powierzone mu funkcje wychowawcze oraz akademickie. W roku 1967 został profesorem teologii moralnej w Papieskim Ateneum Salezjańskim w Rzymie (późniejszym Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim), w 1976 roku został profesorem zwyczajnym w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego na Wydziale Prawa tej samej uczelni, gdzie pracował do 1991 roku. W tym czasie został powołany na zaszczytne i odpowiedzialne stanowiska: dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego, a także prorektora i rektora uniwersytetu. Wskazuje to na rozpoznawane już wówczas przez środowisko akademickie osobiste walory Czcigodnego Doktoranta, które czyniły go nie tylko naukowcem, ale także odpowiednim przełożonym i wychowawcą dla innych. W tym czasie zostały mu także powierzone dodatkowe funkcje,

zarówno akademickie (wykłady w Uniwersytecie Laterańskim), jak też w Kurii Rzymskiej (np. konsultora Kongregacji Doktryny Wiary). Współpracował wtedy również z Papieską Komisją ds. Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego. Był też zapraszany z wykładami do innych ośrodków naukowych oraz na konferencje naukowe. Dynamizm życia akademickiego tamtych lat życia kardynała Tarcisio Bertone wyraziście wskazuje na bardzo eklezyjalne, a jednocześnie otwarte na sprawy człowieka i świata, w pełni nowoczesne duchowość i umysł Doktoranta. W roku 1991 Tarcisio Bertone został powołany na urząd arcybiskupa Vercelli, który pełnił przez cztery lata. W roku 1995 został znowu wezwany do Rzymu, gdzie powierzono mu stanowisko sekretarza Kongregacji Doktryny Wiary. Przez siedem lat ściśle współpracował z prefektem tej kongregacji, kardynałem Józefem Ratzingerem, obecnym Ojcem Świętym Benedyktem XVI. W roku 2002 został mianowany arcybiskupem Genui, zaś niecały rok później, 21 października 2003 roku – kardynałem. Wielkie zaufanie, jakie Jan Paweł II pokładał w osobie kardynała Tarcisio Bertone, z uwagi na jego szczególne walory nie tylko intelektualne, ale przede wszystkim duchowe, widać chociażby w faktie wskazania go jako osobistego wysłannika Ojca Świętego na pogrzeb siostry Łucji – ostatniej wizjonerki z Fatimy, z którą zresztą wcześniej też się spotykał. W tej kwestii dotykamy bardzo szczególnego, a jednocześnie niezwykle istotnego obszaru kompetencji, aktywności i odpowiedzialności kardynała Bertone za

sprawy Kościoła i świata, czyli jego udziału w analizie duchowych problemów i szans współczesności oraz szczególnej odwagi wiary. Z innej strony widać to będzie także w jego publikacjach naukowych.

15 września 2006 roku papież Benedykt XVI mianował kardynała Tarcisio Bertone sekretarzem stanu Stolicy Apostolskiej, zaś w kwietniu 2007 roku także kamerlingiem Świętego Kościoła Rzymskiego.

Wydaje się, że zarówno te wcześniejsze, uniwersyteckie oraz duszpasterskie funkcje w Kościele, jak i urzędy związane z największą odpowiedzialnością duchową oraz formalno-prawną pełnione przez Jego Eminencję kardynała Tarcisio Bertone przy boku Ojca Świętego dodatkowo potwierdzają, że pozostaje on niezmiennie i całkowicie do dyspozycji spraw Bożych w świecie, człowieku i Kościele. Przekonuje o tym spojrzenie na jego poglądy i opinie ściśle naukowe, publikowane w obszarze teologii i prawa kanonicznego. Szczególnym potwierdzeniem jego salezjańskiej nadziei pokładanej nieustannie w młodym pokoleniu, może być homilia wygłoszona 1 maja 2009 roku w czasie bierzmowania w Straszynie. Powiedział wówczas do młodych: „Zwracam się przede wszystkim do dziewcząt i chłopców, którzy otrzymają sakrament bierzmowania. Czy znacie Pana? Gdy studiowaliście katechizm w ramach przygotowania do przyjęcia sakramentów, czy doświadczyliście przyjaźni z Jezusem? Ojciec Święty Jan Paweł II podczas Światowego Dnia Młodzieży w Toronto w Kanadzie w 2002 roku wypowiedział do młodych słowa

pełne ognia i światła. Posłuchajmy tych słów w dzisiejszy wieczór, abyśmy przygotowali się do przyjęcia sakramentu bierzmowania: «Świat, który odziedziczyłeś, to świat rozpaczliwie potrzebujący odnowionego poczucia braterstwa i ludzkiej solidarności. Ten świat potrzebuje być dotknięty i uzdrowiony przez piękno i przez bogactwo Bożej miłości. Współczesny świat potrzebuje świadków tej miłości. Potrzebuje on, abyście byli solą ziemi i światłem świata. Świat potrzebuje was, świat potrzebuje soli, was jako soli ziemi i światła świata»”.

*Tarcisio Bertone – kanonista i teolog
w służbie Bogu, człowiekowi, Kościołowi i światu*

O profilu duchowym i intelektualnym Laureata świadczą nie tyle formalne argumenty (ilość publikacji) czy formalno-naukowa jakość przeprowadzanych badań (które zresztą w tym przypadku należy ocenić bardzo wysoko), ile przede wszystkim dobór problematyki. Zainteresowania badacza są bowiem wytyczone stawianymi pytaniami, zaś jakość myśli widać dobrze po proponowanych odpowiedziach. Z tej racji warto podkreślić, że kardynał Tarcisio Bertone należy do badaczy odważnych, podejmujących zagadnienia istotne, momentami wręcz newralgiczne dla Kościoła i dla człowieka, a pośrednio także dla świata. W czasie niezwyklego pontyfikatu papieża Jana Pawła II, na który przypadła zasadnicza część aktywności naukowej i organizacyjnej kardynała

Bertone, poznaliśmy dobrze siłę słowa, wypowiedzianego z wiarą, na właściwy temat, we właściwym momencie i do właściwych słuchaczy. Takie słowo ma moc przemiany ludzkich myśli i kształtowania ludzkich działań, a przez to także – oblicza świata. W takim duchu zresztą prowadzi swoją posługę Piotr także Ojciec Święty Benedykt XVI, w czym kardynał Bertone uczestniczy bezpośrednio i niezwykle wydatnie. Wydaje się, że czcigodny kandydat do tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie albo podejmował te najważniejsze sprawy intuicyjnie, z potrzeby własnego serca i umysłu, albo świadomie się w nie zagłębiał, aby swoimi badaniami i propozycjami odpowiedzi wskazywać innym drogi prawidłowego rozumowania i wspierać w tym zakresie także posługę kolejnych papieży.

W tym kontekście z uznaniem należy przyjmować poszczególne obszary podejmowanych i owocnie przeprowadzanych przez niego badań. Zauważalny jest tutaj po pierwsze problem władzy w Kościele, a właściwie teologicznej i kanonicznej odpowiedzialności za innych, jaką w Kościele ponoszą sprawujący władzę. Jest też drugie niezwykle istotne zagadnienie, jakim jest osobista więź wiernego (tak duchownego, jak i świeckiego) z Jezusem Chrystusem. Z tej wiary osobistej płyną moce wspólnototwórcze w Kościele, z niej bierze się charyzmatyczna siła wspólnoty Kościoła – Mistycznego Ciała Jezusa. Na te właśnie obszary wyraźnie wskazują prowadzone przez kandydata badania z zakresu teologii prawa kanonicznego, szczególnie w odniesieniu do norm Księgi II

Kodeksu Prawa Kanonicznego. Pojawia się też dodatkowy obszar badań, określane powszechnie jako badania z zakresu relacji Kościół – państwo, w rzeczywistości opisujący językiem teologiczno-prawniczym trudną do uchwycenia naturę duchową Kościoła, który ze względu na swoje cele i misję daną przez Boga nie tylko może, ale wręcz musi pozostawać w szczególnej relacji do wspólnot ziemskich. Takim ujęciem tematu kardynał Tarcisio Bertone wpisał się silnie w zagadnienia prawa konkordatowego, a więc – w pewnym sensie – w dyskusję z zakresem międzynarodowego prawa publicznego, prezentując nowe rozumienie i nową rację konkordatów po II Soborze Watykańskim. Odrębnym zagadnieniem badawczym pozostają u kardynała Bertone prawa człowieka, które uważa za najbardziej podstawowe, niepodzielne i niezbywalne obszary funkcjonowania człowieka w świecie, przy czym człowiek zawsze jest postrzegany jako stworzenie, a jednocześnie dziecko Boże, szczególnie przez Boga umiłowane i upragnione. Ten duchowy i społeczny realizm w postrzeganiu każdego człowieka sprawia, że kardynał Bertone mocno podkreśla obowiązki państwa wobec osoby ludzkiej, dodając przy tym, że godność ludzka jest chroniona nie tylko przez państwo, ale także przez samego Boga. W dyskusji prowadzonej dzisiaj w świecie na temat praw człowieka jest to stanowisko niezbyt chętnie przyjmowane przez przedstawicieli państw, ale jednocześnie wpisane w całość myśli Kościoła, w głoszoną przez Kościół prawdę. Wątki te pojawiły się w pewnym zakresie także wcześniej, w przywołanej

już homilii w czasie bierzmowania w Straszynie. Warto także przywołać wykład *Demokracja a Kościół* wygłoszony we Wrocławiu 11 lutego 2010 roku, przy okazji wręczenia doktoratu *honoris causa*.

Dla udokumentowania powyższych myśli, a także dla zachowania pewnych formalnych wymogów recenzji, spośród bardzo wielu różnych publikacji, warto przywołać chociażby następujące teksty:

- *Vita cristiana secondo giustizia: trattato di teologia morale. Appunti di studio*. Roma 1968;
- *Discussione sull'aborto*, Quaderni di „Salesianum” I, Roma 1977 s. 68 (z: G. Leclerc, G. C. Milanesi, V. Polzzi, E. Querello);
- *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV (1740–1758)*, Roma 1977;
- *Il Diritto nel ministero della Chiesa*, vol. IV: *Diritto patrimoniale – Tutela della comunione e diritti – Chiesa e comunità politica*, Quaderni di Apollinaris 4, Roma 1980, ss. 295–430, 448–492;
- *Fedeli, laici, chierici e costituzione gerarchica*, w: *La normative del nuovo Codice* (red. E. Cappelini), Brescia 1985, ss. 95–102;
- *La famiglia e i suoi diritti nella comunità civile e religiosa. Atti del VI Colloquio Giuridico (Roma 24–26 aprile 1986)*, red. z A. Severgnini, Roma 1987;
- *Katolicy a społeczeństwo pluralistyczne. Niedoskonałe prawa a odpowiedzialność prawodawców*, „Ethos” 16 (2003) n. 1–2 (61–62), s. 113–129;

- *Chrześcijańskie ujęcie dobra osoby i społeczeństwa*, [w:] *Tarcisio kardynał Bertone. Doktor honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2009, ss. 29–41.

Powyższe teksty, a także wiele innych, potwierdzają wnikliwość obserwacji, z jaką Laureat od lat śledzi wydarzenia i dyskusje prowadzone wewnątrz Kościoła oraz między ludźmi Kościoła a tzw. „światem” oraz rzetelność metody naukowej, z jaką opracowuje przedstawiane przez siebie teksty. Z tych powodów kardynał Tarcisio Bertone jawi się nam jako wybitny współczesny teolog oraz kanonista, a jednocześnie odważny i merytorycznie skuteczny uczestnik dyskusji na najbardziej newralgiczne tematy i problemy współczesnego świata. Te pojęcia, dotyczące różnych obszarów myśli i rozmaitych dyscyplin nauki, w jego przypadku zlewają się praktycznie w jedno, gdyż normatywny wymiar wspólnoty Kościoła przedstawia on zawsze pogłębianym teologicznie językiem kanonicznym, zaś w dyskusji ze współczesnym światem stosuje także precyzyjny język porządku normatywnego, przez co jego myśl jest odbierana silniej i – jak ufamy – skuteczniej. Jest to bez wątpienia jego osobisty, istotny wkład w naukę prawa kanonicznego, w refleksję Kościoła nad swoją tożsamością charyzmatyczną, w skuteczne wdrażanie zasad soborowych w zakresie prawnych gwarancji wolności religijnej, w najściślejszym sensie w odniesieniu do prawa konkordatowego, a w pewnym zakresie także w odniesieniu do obszaru publicznego prawa międzynarodowego.

Tarcisio Bertone – przyjaciel Polski

Nie sposób nie zauważyć, że kardynał Tarcisio Bertone ujawnia też szczególne zainteresowanie sprawami polskimi, w najbardziej szerokim rozumieniu tego słowa. Możliwe, że ta fascynacja rodziła się w kontekście niezwykle (przede wszystkim w porządku duchowym, ale także w porządku społeczno-kulturowym, a nawet politycznym) pontyfikatu bł. Jana Pawła II. Nie zmienia to faktu, iż taka fascynacja mogła zrodzić się właśnie w sercu i umyśle o szczególnej otwartości na sprawy Boga, człowieka i świata. Potwierdzeniem tej fascynacji, a jednocześnie aktywnego i bezpośredniego włączenia się kardynała Bertone w duchową i społeczną dynamikę polskich spraw są bez wątpienia jego wizyty na polskiej ziemi, jego kompetentne i wyraziste włączanie się darem słowa i modlitwy w sprawy Kościoła katolickiego w Polsce, a także zauważalna szczególna ciekawość spraw człowieka. Pokazuje to z jednej strony radosnego i otwartego na młodzież salezjanina, który z radością podejmuje posługę bierzmowania w zwyczajnej polskiej parafii, jak też wybitnego myśliciela, który w homiliach i referatach umie dobrać wobec polskich słuchaczy właściwą i aktualną tematykę, a także męża stanu, który nie ma oporów, by z historii duchowej polskiego narodu wydobywać ciekawe i istotne elementy, mogące być inspiracją dla obecnego pokolenia Polaków na drogach duchowego rozwoju.

Dla przykładu w homilii w czasie uroczystości beatyfikacji o. Stanisława Papczyńskiego w Licheniu 16 września 2007 roku wyraził radość, iż Bóg dał mu „po raz drugi w ciągu niewielu miesięcy szczęśliwą sposobność odwiedzenia waszej drogiej ojczyzny, ojczyzny błogosławionego Stanisława Papczyńskiego i sługi Bożego Jana Pawła II”. Subtelnie podkreślił obecność władz cywilnych i wojskowych na tej – religijnej przecież – uroczystości, nawiązując do historii Rzeczypospolitej: „Pozdrawiam z szacunkiem cywilne i wojskowe władze lokalne, regionalne i państwowe, poczynając od Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej pana Lecha Kaczyńskiego. Dziś spełnia się pragnienie Sejmu Rzeczypospolitej Obojga Narodów, który w roku 1764 wniósł do Stolicy Apostolskiej prośbę o wyniesienie do chwały ołtarzy *cudami słynącego Polaka Stanisława Papczyńskiego* (*Volumina Legum*, tom VII, Petersburg 1860, s. 168, n. 105)”. Nawiązał do historii Polski, umiejętnie ją interpretując, także w dalszej części homilii: „Autentycznym przyjacielem Chrystusa i Jego niestrudzonym apostołem był Błogosławiony Stanisław od Jezusa i Maryi Papczyński. Urodzony w Podegrodziu w ubogiej wiejskiej rodzinie, żył w czasach, w których targana licznymi wojnami i zarazami Polska pogrążała się w coraz głębszym chaosie i nędzy. Wychowany zgodnie ze zdrowymi zasadami Ewangelii, młody Stanisław pragnął oddać się bez reszty Bogu i już od lat młodzieńczych czuł się powołany do służby Niepokalanej Dziewicy, Matce Chrystusa. Z czasem Bóg przemienił małego pastuszka, tak opornego na

naukę i chorowitego, w kaznodzieję przyciągającego tłumy swą erudycją, mądrością i głębokim mistycyzmem; w spowiednika, którego duchowej rady poszukiwali nawet dostojnicy kościelni i państwowi; w gruntownie wykształconego wykładowcę, autora licznych, wielokrotnie wydawanych dzieł; w założyciela pierwszego polskiego zakonu męskiego, Zgromadzenia Księży Marianów od Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny”. A dalej jeszcze mocniej podkreślił więzi pomiędzy duchową kondycją narodu a stanem państwa: „Miłość Boża przynagliła błogosławionego Stanisława, by głosić Ewangelię przede wszystkim ubogim, ludziom prostym, społecznie pokrzywdzonym i zaniedbanym duchowo, znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci. Świadomy rosnącej wówczas plągi alkoholizmu, słowem i przykładem uczył trzeźwości i wewnętrznej wolności jako skutecznej tarczy przeciwko wszelkim uzależnieniom. Miłując zaś głęboko Ojczyznę, Rzeczpospolitą narodów polskiego, litewskiego i ruskiego, ostro wypowiadał się przeciwko prywatnie rządzącym, nadużywaniu wolności szlacheckiej i ustanawianiu niesprawiedliwych praw. Jeszcze dziś nowy błogosławiony Polsce, Europie, która z trudem szuka dróg jedności, rzuca wciąż aktualne wezwanie: jedynie, gdy kładzie się trwałe fundamenty w Bogu, możliwe jest pojednanie ludzi i narodów. Bez Boga nie może być prawdziwej sprawiedliwości społecznej ani trwałego pokoju”.

Od narodowego akcentu rozpoczął też kardynał Bertone swoją homilię wygłoszoną 30 kwietnia 2009

roku podczas święceń biskupich Jana Romea Pawłowskiego, nuncjusza apostolskiego w Republice Konga i w Gabonie, a mianowicie: „*Gaude Mater Polonia, prole fecunda nobili...*” Tym uroczystym hymnem, którym rozpoczęliśmy dzisiejszą celebrację, Kościół w Bydgoszczy i, jak wierzę, cała Polska, wyrażają swą radość z faktu, że prezbiter pochodzący z tej szlacheckiej ziemi został wyniesiony przez Ojca Świętego Benedykta XVI do godności biskupiej i posłany jako jego przedstawiciel do Afryki, do Republiki Konga i do Gabonu”. Nie omieszkał przy tej okazji już na wstępie podkreślić, „że po raz pierwszy tu, w Bydgoszczy, jest wyświęcany biskup i wydaje mi się, że również po raz pierwszy nuncjusz apostolski z Polski jest święcony w Polsce”. Zauważył też, że „ponad tysiąc lat temu to przesłanie [Ewangelii] dotarło tutaj, na polską ziemię, i głęboko zapuściło korzenie. Dzięki ofiarnemu dziełu wielu świadków Ewangelii wiara chrześcijańska stała się światłem dla tego narodu, który zachował wierność Chrystusowi, choć wiele razy był wystawiony na próby przez smutne wydarzenia w biegu historii. Jest to wiara katolicka przekazana przez przodków, przez rodziców...”. Dodał, że to świadectwo wiary jest potrzebne ciągle i przy tej okazji podkreślił: „O odważnym świadectwie aż do męczeństwa mówi to sanktuarium Królowej Męczenników – Golgota XX wieku, które znajduje się u wejścia do Doliny Śmierci, gdzie 70 lat temu nazistowski horror unicestwił wiele ludzkich istnień. Jak nie wspomnieć też ks. Jerzego Popiełuszki, zamordowanego 25 lat temu,

gdy wracał do Warszawy po celebracji właśnie w Bydgoszczy. W tym sanktuarium, miejscu błagania o pokój, chciałbym tego wieczoru wznieść gorliwą modlitwę o pokój na całym świecie!”

Również w czasie bierzmowania dnia 1 maja tegoż roku w Straszynie podkreślił wątek narodowych świętych: „Historia Kościoła nigdy nie była łatwa. Krzyż Chrystusa został wpierw przekazany apostołom, a potem, w ciągu wieków, wielu męczenników podzieliło ten sam los. Potwierdzenie tego znajdujemy również w waszej ojczyźnie. Wystarczy wspomnieć głównych patronów Polski: św. Wojciech i św. Stanisław byli biskupami i męczennikami. W naszych czasach symbolem miłości i wierności Chrystusowi stali się św. Maksymilian i sługa Boży ks. Jerzy Popiełuszko”. Zaś w homilii wygłoszonej 2 maja 2009 roku podczas uroczystości konsekracji kościoła Opatrzności Bożej w Gdańsku Zaspie także chętnie przywoływał polskie wątki. Mówił wtedy: „Z wielką radością staję tu dziś między wami. Dwa lata temu, 16 czerwca 2007 roku, wspólnie dziękowaliśmy Bogu w 20. rocznicę wizyty Jana Pawła II w Gdańsku Zaspie. Kocham to wasze miasto, które niedawno obchodziło tysiąclecie chrztu, którego udzielił mu św. Wojciech. Znaczący jest fakt, że konsekwencje tragicznej drugiej wojny światowej, która wybuchła 70 lat temu, wywołana przez nazizm, wygasły właśnie w Gdańsku, gdy zakwitła Solidarność, która odegrała rolę o kluczowym znaczeniu dla Polski i dla całej Europy. Dziś będziemy uczestniczyli

w szczególnej uroczystości: konsekracji kościoła poświęconego Opatrzności Bożej, który wyrósł właśnie w miejscu, na którym Jan Paweł II sprawował Eucharystię przy licznych udziale ludu. To wydarzenie zostało upamiętnione również przez imponujący pomnik papieża Polaka, następcy Piotra, któremu nasze pokolenie chciałoby nadać tytuł Wielki. [...] Świątynia, którą dzisiaj mamy konsekrować, ma swoje korzenie w cierpieniu, w niełatwym kontekście bolesnej dominacji nad całym narodem Polskim, który nigdy nie zaprzestał troszczyć się o kościoły, świadomy, że w nich znajduje początek życie duchowe przez chrzest i inne sakramenty”.

Także w homilii wygłoszonej na Jasnej Górze 3 maja 2009 roku kardynał Bertone potwierdził swoją więź z Maryją i z kultem Jasnogórskiej Pani: „Jestem zaszczycony, że mogę przewodniczyć celebracji mszy świętej w tym dniu poświęconym Najświętszej Maryi, Królowej Polski, czczonej na Jasnej Górze, i mówić z *ambony narodowej*, jak określane jest to święte miejsce. W przeszłości często sam kardynał Karol Wojtyła sprawował mszę świętą w tę uroczystość, a nawet na kilka miesięcy przed wyborem na Stolicę Piotrową, 3 maja 1978 roku, wygłosił tu wspaniałą mowę, w której wyjaśniał, dlaczego Kościół w Polsce zawierzył się Matce Bożej w *niewolę miłości*. Trzeba też podkreślić, że wraz z jego wyborem na biskupa Rzymu charakterystyczna dla Jasnej Góry duchowość maryjna, naznaczona głębią kultury i mentalności słowiańskiej, stała się – można

powiedzieć – dziedzictwem Kościoła powszechnego. Kolejnym powodem mej radości jest możliwość wspomnienia kardynała Stefana Wyszyńskiego i jego niezwykłego dzieła maryjnego, które tu znajdowało swoje fundamenty. Podczas trzydziestu trzech lat swojej prymasowskiej posługi uczynił z Jasnej Góry świetlany znak obecności Matki Bożej w życiu Kościoła i narodu polskiego. Wraz z nim Episkopat i cały Kościół zawierzyły Ratującej Dziewicy, Pani Jasnej Góry, pewne, że za Jej wstawiennictwem Polska zostanie uchroniona i obroniona. I właśnie dzięki prymasowi kardynałowi Stefanowi Wyszyńskiemu, wspieranemu przez przyjaciela kardynała Karola Wojtyłę, to sanktuarium stało się prawdziwym punktem odniesienia dla życia narodu. [...] Ewangelia [...] przypomniła nam scenę z Kalwarii, gdy u stóp krzyża Maryja otrzymała od umierającego Jezusa za syna Jana, a równocześnie Jezus zawierzył Janowi Maryję jako matkę. Ta ewangeliczna scena została wybrana na uroczystość Królowej Polski, święto Matki, która w doświadczeniach, przez jakie przeszedł wasz naród, nigdy was nie opuściła. Wspierała was, umiłowanych synów w wierze, i prowadziła was w momentach zmagania i prób. Czy nie jest prawdą, że wielokrotnie naród polski w jego trudnej historii doświadczał szczególnej opieki Matki Bożej? Królowa i Matka z Jasnej Góry stała się symbolem narodowej wolności i uczuć religijnych Polaków”.

Nie dziwi więc fakt odznaczenia kardynała Bertone przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha

Kaczyńskiego Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. Bez wątpienia mamy do czynienia z postacią zafascynowaną polską historią i terażniejszością. Bowiern nawet gdyby przywoływanie elementów polskiej historii potraktować jako kurtuazję (choćaż nie była to kurtuazja, lecz swoisty dowód uznania dla naszego narodu i wdzięczności), to przecież nie ma wątpliwości, że kardynał Bertone chce nas samych uczyć skutecznego przywoływania naszej historii dla umiejętnego ożywania naszej ewangelicznej duchowości narodowej.

Konkluzja

Podsumowując prezentowane przez mnie – z konieczności syntetycznie – argumenty przemawiające za jednoznacznie pozytywnym przyjęciem wniosku o nadanie kardynałowi Tarcisio Bertone tytułu doktora *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, warto jeszcze raz wskazać na sygnalizowaną już przeze mnie odwagę intelektualną, z jaką prezentuje on swoje poglądy osobiste oraz myśl Kościoła, a przede wszystkim na swoiste wyczucie potrzeby służby wspólnocie Kościoła oraz wspólnocie świeckiej, z jaką tę swoją aktywność intelektualną, duszpasterską oraz organizacyjną od tylu lat prowadzi. Teksty publikowane przez kardynała Bertone ze względu na swoją uniwersalność pozostają aktualne przez wiele lat i są

w stanie kształtować myślenie kolejnych pokoleń uczniów Chrystusa, a także ludzi spoza Kościoła, gdy z różnych racji wchodzi w dialog z Kościołem, szczególnie na obszarze relacji państwo – Kościół.

Zupełnie odrębnym obszarem zaangażowania Czcigodnego Laureata z uwagi na obfitość innych argumentów umykających na ogół uwagi (głębiej w tę kwestię nie zamierzam już wchodzić), pozostaje także jego aktywność ściśle duszpasterska, przede wszystkim prowadzona w czasie pełnienia urzędu biskupa Vercelli oraz arcybiskupa metropolity Genui. Troska o duchową formację człowieka, w tym szczególna dbałość o pastoralną formację duchowieństwa oraz o teologiczno-ascetyczną formację świeckich, w tym wspólnot duszpasterskich oraz rodzin, staje się jego ważnym wkładem w wypracowywanie duchowego kształtu obecnego pokolenia.

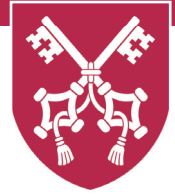
Bardzo istotnym argumentem jest aktywność kardynała Bertone w obszarze międzynarodowego życia publicznego, z racji pełnienia urzędu sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej. W swoich wystąpieniach nie tylko umiejętnie przywołuje on prawdę o człowieku, o świecie, a przede wszystkim o obecnym w sprawach człowieka i świata Bogu, ale czyni to także z wyraźnym uwzględnieniem myśli Ojca Świętego Benedykta XVI, który w swoich dokumentach, homiliach i innych wystąpieniach m.in. wyraźnie podkreśla prawdę o Jezusie Chrystusie, aktywnie obecnym w tych obszarach życia ludzkiego.

Nie sposób nie przywołać także konkretnych zasług, jakie kardynał Tarcisio Bertone położył dla Kościoła

katolickiego w Polsce oraz dla zachowania i umocnienia konstytucyjnej zasady wolności religijnej w innych państwach Europy Środkowej i Wschodniej, z Białorusią i Rosją włącznie. Z polskiej perspektywy są to dodatkowe, acz niemniej istotne argumenty potwierdzające jego wkład w kształtowanie naszych lokalnych spraw.

Wyżej przywołane argumenty i fakty jednoznacznie przekonują o zasadności uhonorowania przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie osoby Jego Eminencji kardynała Tarcisio Bertone zaszczytnym akademickim wyróżnieniem doktora *honoris causa*.

Szczecin, 19 marca 2012

arcivescovo dott. Andrzej Dzięga
professore dell'Università Cattolica di Lublino

*Recensione della domanda relativa
al conferimento della Laurea Honoris Causa
da parte della Pontificia Università
Giovanni Paolo II di Cracovia
a Sua Eminenza il cardinale Tarcisio Bertone SDB,
segretario di Stato della Santa Sede*

Seguendo la procedura prevista dal Senato Accademico della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia e su richiesta del Rettore Magnifico di questa Università, presento a seguire la mia recensione.

Tarcisio Bertone – uomo di fede

Tarcisio Bertone nacque il 2 dicembre 1934 nella città di Romano Canavese in Italia, nella diocesi di Ivrea, in una famiglia semplice, devota e con più figli. Il fatto di essere stato il quinto di otto figli gli ha avvicinato probabilmente sin dall'inizio una dimensione molto comunitaria e profonda della fede. Questa profonda esperienza della comunità nella precoce entrata nell'Istituto dei salesiani, dove fece i primi voti già nel 1950. Dopo aver completato la formazione teologica

e spirituale nel 1960 ricevette l'ordinazione sacerdotale per l'imposizione delle mani del Vescovo della sua Diocesi natale. La spiritualità salesiana del card. Bertone, caratterizzata dalla curiosità per le questioni umane, dal desiderio di vedere queste questioni alla luce della fede cattolica, ma anche dalla capacità di presentarle in un modo chiaro per i giovani (ossia per ogni uomo), rimase in lui per sempre.

Nelle biografie dell'Insigne Laureato *Honoris Causa* vengono di solito sottolineate le sue funzioni educative legate alla responsabilità per la formazione della generazione a lui contemporanea, con particolare riferimento ai giovani. Dopo aver ottenuto la licenza e dopo il dottorato in Diritto Canonico, accettò le nuove funzioni educative e accademiche affidategli. Nel 1967 divenne professore di teologia morale presso il Pontificio Ateneo Salesiano a Roma (che più tardi divenne Università Pontificia Salesiana), dal 1976 fu professore ordinario della Cattedra di Diritto Pubblico Ecclesiastico e Costituzionale presso la Facoltà di Diritto della stessa Università, dove lavorò fino al 1991. Nel frattempo fu chiamato a svolgere funzioni onorevoli e responsabili quali quella di Decano della Facoltà di Diritto Canonico, e – da sottolineare in modo particolare – anche la funzione di Prorettore e Rettore dell'Università. Ciò significa che l'ambiente accademico riconosceva i valori personali dell'insigne Laureato. Questi valori lo rendevano non solamente un uomo di scienza, ma anche un superiore ed educatore adeguato. In questo periodo gli

vennero affidate ulteriori funzioni, sia accademiche (lezioni presso l'Università Lateranense) che nella Curia Romana (per es. come Consultore nella Congregazione per la Dottrina della Fede). In questi anni collaborò anche con la Pontificia Commissione per la revisione del Diritto Canonico. Venne invitato anche da altri centri di ricerca per tenere lezioni e conferenze scientifiche. Il dinamismo della vita accademica di Tarcisio Bertone di quell'epoca dimostra chiaramente che la spiritualità e il pensiero del nostro Laureato sono pienamente contemporanei, molto ecclesiologici, ma allo stesso tempo aperti alle questioni umane.

Nel 1991 Tarcisio Bertone venne nominato Arcivescovo di Vercelli, dove rimase per quattro anni. Nel 1995 venne chiamato nuovamente a Roma, dove gli venne affidato il posto di Segretario della Congregazione per la Dottrina della Fede. Per sette anni collaborò strettamente con il Prefetto di questa Congregazione, il cardinale Joseph Ratzinger, l'attuale Santo Padre Benedetto XVI. Nell'anno 2002 venne nominato Arcivescovo di Genova, e nemmeno un anno dopo (il 21 ottobre 2003) venne nominato cardinale. Giovanni Paolo II ebbe una grande fiducia nella persona del card. Tarcisio Bertone, a causa dei suoi valori non solo intellettuali, ma soprattutto spirituali. Lo si può notare anche dal fatto di essere stato mandato come inviato personale del Santo Padre al funerale di suor Lucia – l'ultima veggente di Fatima, con cui già prima si era incontrato. Qui tocchiamo un campo molto particolare, ma allo stesso tempo

estremamente importante della competenza, dell'attività e della responsabilità del cardinale Bertone per le questioni della Chiesa e del mondo, ossia la sua partecipazione all'analisi dei problemi spirituali ed alle sfide del mondo moderno, ma anche il coraggio della sua fede, con cui lui stesso accoglieva questa partecipazione. D'altra parte ciò è evidente nelle sue pubblicazioni scientifiche.

Nell'anno 2006, il 15 settembre, il Santo Padre Benedetto XVI nominò Tarcisio cardinale Bertone Segretario di Stato della Santa Sede, nell'aprile del 2007 anche Camerlengo della Santa Chiesa Romana.

Sia le cariche precedenti, legate all'Università e alla pastorale, rivestite dall'insigne Lauraeto nella Chiesa, che soprattutto le cariche più alte, associate alla più grande responsabilità spirituale e formale-legale esercitate da Sua Eminenza il cardinale Tarcisio Bertone al fianco del Santo Padre, confermano ulteriormente che egli rimane sempre e pienamente al servizio delle cose di Dio, da quelle apparentemente piccole e semplici fino a quelle grandi, ed alle cose di Dio nell'uomo e nella Chiesa. Una particolare conferma della speranza salesiana che ha sempre nutrito per la giovane generazione può essere l'omelia del 1° maggio 2009 durante la cresima a Straszyn – una semplice parrocchia polacca. In quell'occasione, tra le altre cose, disse ai giovani: “Mi rivolgo innanzitutto alle ragazze ed ai ragazzi che riceveranno il sacramento della Cresima. Lo conoscete voi il Signore? Anche se avete studiato il catechismo per

prepararvi a ricevere i sacramenti, avete sperimentato l'amicizia con Gesù? [...] Il Santo Padre Giovanni Paolo II ha pronunciato parole di fuoco e di luce ai giovani durante la Giornata Mondiale della Gioventù, tenutasi a Toronto, in Canada, nel 2002. Ascoltiamone alcune, questa sera, per prepararci a ricevere il sacramento della Confermazione. *Quello che voi ereditate è un mondo che ha un disperato bisogno di un rinnovato senso di fratellanza e di solidarietà umana. È un mondo che necessita di essere toccato e guarito dalla bellezza e dalla ricchezza dell'amore di Dio. Il mondo odierno ha bisogno di testimoni di quell'amore. Ha bisogno che voi siate il sale della terra e la luce del mondo. Il mondo ha bisogno di voi, il mondo ha bisogno di sale, voi come sale della Terra e luce del mondo*".

Ci convince ulteriormente uno sguardo sul suo pensiero strettamente scientifico che emerge dalle sue pubblicazioni negli ambiti della teologia e del Diritto Canonico.

Tarcisio Bertone – canonista e teologo al servizio di Dio, dell'uomo, della Chiesa e del mondo

Il profilo spirituale e intellettuale del Candidato non dipende tanto dagli argomenti formali, cioè non solamente dalla quantità delle pubblicazioni, e nemmeno dalla qualità formale e scientifica delle ricerche svolte (che tra l'altro in questo caso si valutano molto positivamente),

quanto soprattutto dalla scelta della problematica. L'interesse per la ricerca si percepisce dalle domande poste, la qualità del pensiero invece si nota dalle risposte proposte dal ricercatore. Per questo bisogna sottolineare che il card. Tarcisio Bertone appartiene al numero dei ricercatori coraggiosi, che affrontano questioni fondamentali, e a volte anche nevralgiche, per la Chiesa e per l'uomo, e indirettamente anche per il mondo. La parte più importante dell'attività scientifica e organizzativa del cardinale si è svolta durante l'insolito pontificato del Papa Giovanni Paolo II, in cui abbiamo potuto ben conoscere la forza della parola, espressa con fede sul tema giusto, nel tempo giusto e al pubblico giusto. Questa parola ha il potere di cambiare il pensiero umano e le attività umane e quindi anche trasformare il volto del mondo. In questo spirito, del resto, il Santo Padre Benedetto XVI vive il proprio servizio petrino, a cui il cardinale Bertone prende parte direttamente e in maniera sostanziale. Sembra che l'insigne Candidato al titolo di Laurea Honoris Causa della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia abbia affrontato le questioni più importanti in modo intuitivo, dall'esigenza del proprio cuore e pensiero, eppure consciamente le approfondiva per poter, con le proprie ricerche e proposte, indicare agli altri le vie di un ragionamento giusto e sostenere in questo modo il servizio dei Papi.

In questo contesto bisogna dare un riconoscimento alle diverse ricerche effettuate e portate a conclusione. Si può notare anzitutto la questione del potere nella

Chiesa, ma non il potere in senso laico, bensì il senso di responsabilità teologica e canonica per gli altri, che nella Chiesa viene esercitata da coloro che hanno il potere. C'è anche una seconda questione estremamente importante, che consiste nel legame del fedele (sia religioso che laico) con Gesù Cristo. Dalla fede personale nasce la comunità nella Chiesa, da essa nasce la forza carismatica della Comunità della Chiesa – del Corpo Mistico di Gesù. Le ricerche fatte dal Candidato riguardano appunto questi campi dell'ambito della teologia del diritto canonico, soprattutto in riferimento alle norme del II Libro del Codice di Diritto Canonico. Sta ora emergendo un ulteriore campo di ricerca, definito comunemente come campo di ricerche sulla relazione Chiesa-Stato, che in realtà esprime con un linguaggio teologico-canonico la natura spirituale della Chiesa, difficile da descrivere. A causa dei suoi fini e della missione dati da Dio, la Chiesa non solamente può, ma deve anche rimanere in particolare relazione con le comunità terrene. Con un tale approccio il cardinale Tarcisio Bertone si è dedicato decisamente alla problematica del diritto concordatario, e cioè – in un certo senso – alla discussione nell'ambito del diritto internazionale pubblico, presentando una nuova comprensione e una nuova ragione dei concordati dopo il Concilio Vaticano II. Una questione di ricerca a parte rimane quella dei diritti dell'uomo, che vengono trattati dal cardinale sempre come i più fondamentali, indivisibili e irrinunciabili campi di azione dell'uomo nel mondo, dove l'uomo

viene sempre visto come creatura, ma allo stesso tempo come figlio di Dio, amato e desiderato in modo particolare dal Signore. Questo realismo spirituale e sociale nel guardare ogni uomo fa sì che il cardinale sottolinei fortemente i doveri dello Stato nei confronti della persona umana, aggiungendo, allo stesso tempo, che la dignità umana viene difesa non solamente dallo Stato, ma anche da Dio stesso. Nella discussione svolta oggi nel mondo riguardo ai diritti dell'uomo, questa posizione non viene ascoltata volentieri dai rappresentanti degli Stati, tuttavia essa è iscritta fondamentalmente nell'integrità del pensiero della Chiesa, nella Verità proclamata da essa. Questi argomenti sono apparsi nell'omelia già citata durante la cresima a Straszyn. Vale la pena ricordare anche la conferenza "Democrazia e Chiesa" tenutasi a Breslavia l'11 febbraio 2010, in occasione del conferimento della Laurea *Honoris Causa*.

Per una formale documentazione delle idee sopra citate, ma anche per le esigenze formali di una recensione, tra le molte pubblicazioni, vale la pena menzionare i seguenti testi:

- *Vita cristiana secondo giustizia: trattato di teologia morale. Appunti di studio*. Roma 1968, pp. 264;
- *Discussione sull'aborto*, Quaderni di «Salesianum» 1, Roma 1975 pp. 68 (insieme con: G. Leclerc, G. C. Milanese, V. Polizzi, E. Querello);
- *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV (1740–1758)*, Roma 1977, pp. 208;

- *Il Diritto nel ministero della Chiesa*, vol. IV: *Diritto patrimoniale – Tutela della comunione e diritti – Chiesa e comunità politica*, «Quaderni di Apollinaris» 4, Roma 1980, pp. 295–430, 448–492;
- *Fedeli, laici, chierici e costituzione gerarchica*, in: *Le normative del nuovo Codice* (a cura di E. Cappellini), Brescia 1985, pp. 95–102;
- *La famiglia e i suoi diritti nella comunità civile e religiosa. Atti del VI Colloquio Giuridico (Roma 24–26 aprile 1986)*, (a cura di, insieme a A. Severgnini), Roma 1987, pp. 576;
- *Katolicy a społeczeństwo pluralistyczne. Niedośkonale prawa a odpowiedzialność prawodawców*, “Ethos” 16 (2003) nr 1–2 (61–62), pp. 113–129;
- *Chrześcijańskie ujęcie dobra osoby i społeczeństwa*, in: *Tarcisio Kardynał Bertone. Doktor honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, Lublin 2009, pp. 29–41.

I testi sopra citati, ma anche tanti altri, confermano l’approfondito spirito di osservazione con il quale il Candidato da anni riesce a seguire gli avvenimenti e le discussioni dentro la Chiesa e tra le persone della Chiesa con il cosiddetto “mondo”, ma anche l’affidabilità del metodo scientifico con il quale elabora i propri testi. Per questo motivo il cardinale Tarcisio Bertone ci si presenta come un eccellente teologo contemporaneo e un eccellente canonista, ma allo stesso tempo un coraggioso, meritevole ed efficace partecipante alla discussione sulle questioni più critiche ed i problemi del mondo contemporaneo.

Tarcisio Bertone – Amico della Polonia

Si può facilmente notare che il cardinale Tarcisio Bertone mostra un particolare interesse per le questioni polacche nel senso più ampio del termine. Probabilmente questo interesse nacque nel contesto dell'insolito (soprattutto dal punto di vista spirituale, ma anche socio-culturale, e addirittura politico) pontificato del Papa polacco, il Beato Giovanni Paolo II. Rimane il fatto che questo interesse sia nato appunto in un cuore e in un pensiero di una particolare apertura alle questioni di Dio, dell'uomo e del mondo. Una conferma di questo interesse, ma allo stesso tempo del coinvolgimento attivo e diretto del cardinale Bertone nella dinamica spirituale e sociale delle questioni polacche, sono senz'altro le sue visite in terra polacca, il suo coinvolgimento competente e chiaro con il dono della parola e della preghiera nelle questioni della Chiesa cattolica in Polonia, ma anche l'interesse per le questioni umane. Questo mostra, da un lato, un salesiano gioioso e aperto ai giovani, che accetta volentieri anche il servizio della cresima in una semplice parrocchia polacca, dall'altro, un pensatore eccellente che nelle omelie e negli interventi riesce a scegliere gli argomenti giusti e attuali per gli ascoltatori polacchi, ma anche un uomo di Stato che non ha timore di ricavare dalla storia spirituale del popolo polacco elementi interessanti e fondamentali che possano essere d'ispirazione per la generazione attuale dei polacchi sulle vie dello sviluppo spirituale della Nazione.

Un valido esempio può essere l'omelia durante la Beatificazione del p. Stanislao Papczyński a Licheń il 16 settembre 2007, quando il cardinale espresse la gioia che Dio gli aveva dato: "Ringrazio innanzitutto il Signore perché mi ha offerto, per la seconda volta, la felice opportunità di visitare, nel giro di pochi mesi, la vostra cara Patria, la Patria del Beato Stanislao Papczyński e del Servo di Dio Giovanni Paolo II". Sottolineò abilmente la presenza delle autorità civili e militari a questa celebrazione, facendo riferimento alla storia della Repubblica Polacca: "Saluto con deferenza le Autorità civili e militari locali, regionali e dello Stato ad iniziare dal Presidente della Repubblica di Polonia, il Signor Lech Kaczyński. Oggi si compie il desiderio del *Sejm* (parlamento) della *Res Publica* delle due nazioni (Polono-Lituana), il quale nell'anno 1764 presentò alla Sede Apostolica la domanda di elevare agli onori degli altari "Stanislao Papczyński, un polacco famoso per i suoi miracoli" (*Volumina Legum*, vol. VII, San Pietroburgo 1860, p. 168, n. 105). Nel corso dell'omelia fece riferimento alla storia polacca interpretandola abilmente: il Beato Stanislao di Gesù e Maria Papczyński. Nato a Podegrodzie in una povera famiglia contadina, visse in un tempo in cui la Polonia, tormentata da numerose guerre e pestilenze, stava sprofondando sempre più nel caos e nella miseria. Formato ai sani principi del Vangelo, il giovane Stanislao desiderava donarsi a Dio senza riserve e sin da adolescente si sentì orientato verso l'Immacolata Vergine Madre di Cristo. Col passar del tempo, il Signore trasformò il

piccolo pastore, così restio allo studio e di debole costituzione fisica, in un predicatore che attirava le folle con la sua saggezza colma di erudizione e di profondo misticismo; in un confessore il cui consiglio spirituale era ricercato perfino dai dignitari della Chiesa e dello Stato; in un docente accuratamente istruito e autore di diverse opere pubblicate in numerose edizioni; nel fondatore del primo Istituto maschile polacco, la Congregazione appunto dei Chierici Mariani dell'Immacolata Concezione della Beata Vergine Maria. Proseguendo sottolineò ancora i legami tra la condizione spirituale del popolo e dello Stato: "La divina carità spingeva il Beato Stanislao a farsi evangelizzatore specialmente dei poveri, della gente semplice, socialmente discriminata e trascurata dal punto di vista spirituale, di quanti si trovavano in pericolo di morte. Consapevole di quanto diffusa fosse allora la piaga dell'alcolismo, con la parola e con la vita insegnava la sobrietà e la libertà interiore come un efficace antidoto contro ogni tipo di dipendenza. Animato poi da profondo sentimento d'amor patrio verso la Repubblica delle Nazioni polacca, lituana e rutena, non esitava a stigmatizzare la ricerca del proprio tornaconto in quanti gestivano il potere, l'abuso della libertà nobiliare e la promulgazione di leggi ingiuste. Ancor oggi il novello Beato lancia alla Polonia, all'Europa, che faticosamente cerca le vie dell'unità, un invito sempre attuale: solo ponendo salde fondamenta su Dio è possibile la riconciliazione tra gli uomini e le nazioni. Senza Dio non ci può essere vera giustizia sociale e stabile pace."

Da un accento nazionale il cardinale Bertone incominciò la sua omelia durante l'ordinazione episcopale di S. E. Mons. Jan Romeo Pawłowski, il Nunzio Apostolico nella Repubblica del Congo e in Gabon, il 30 aprile 2009: *“Gaude Mater Polonia, prole fecunda nobili... Con questo inno solenne, con cui abbiamo iniziato l'odierna celebrazione, la Chiesa di Bydgoszcz e, credo, la Polonia intera, esprimono la propria gioia per il fatto che un presbitero originario di questa nobile terra è stato elevato dal Santo Padre Benedetto XVI alla dignità di Vescovo, ed inviato come suo Rappresentante in Africa, nella Repubblica del Congo e in Gabon”*. Non mancò in questa occasione di sottolineare sin dall'inizio che “è la prima volta che qui, a Bydgoszcz, viene ordinato un Vescovo, mi sembra che sia anche la prima volta che un Nunzio Apostolico polacco venga ordinato in Polonia”. Notò anche che “più di mille anni fa, questo annuncio [del Vangelo – A. D.] è giunto anche qui, nella terra polacca, ed ha messo solide radici. Grazie alla generosa opera di tanti testimoni del Vangelo, la fede cristiana è diventata luce per questa Nazione, che ha conservato la propria fedeltà a Cristo, anche se tante volte è stata provata da tristi eventi nel corso della sua storia. E' la fede cattolica trasmessa dagli antenati, dai genitori [...]”. Aggiunse che la testimonianza della fede è sempre necessaria e sottolineò: “Di coraggiosa testimonianza sino al martirio parla questo Santuario della Regina dei martiri – Golegota del XX° secolo, che si trova proprio all'ingresso della Valle di morte, dove 70 anni fa l'orrore del nazismo

ha sterminato tante vite umane. Come non ricordare poi il Padre Jerzy Popiełuszko, assassinato 25 anni fa mentre faceva ritorno a Varsavia proprio da una celebrazione a Bydgoszcz? In questo Santuario, luogo di supplica per implorare la pace, vorrei questa sera elevare una intensa preghiera per la pace nel mondo intero!”

Anche durante il sacramento della confermazione, tenutosi il 1 maggio 2009 a Straszyn – una semplice parrocchia polacca – sottolineò il tema dei santi nazionali: “La storia della Chiesa non è mai stata facile. La Croce di Cristo è stata dapprima consegnata agli apostoli e poi, durante i secoli, molti martiri hanno condiviso la stessa sorte. Anche la vostra Patria ne è una prova. È sufficiente ricordare i principali santi patroni della Polonia: i santi Adalberto e Stanislao sono stati vescovi e martiri. Ai nostri tempi, sono diventati un simbolo di carità e di fedeltà a Cristo San Massimiliano e il Servo di Dio padre Jerzy Popiełuszko”. Nell’omelia durante la consacrazione della Chiesa della Divina Provvidenza a Danzica Zaspà, il 2 maggio 2009, si riferì anche ai temi polacchi. Tra l’altro disse: “È con grande gioia che oggi sono qui in mezzo a voi. Due anni or sono, il 16 giugno 2007, abbiamo insieme reso grazie a Dio per il 20. anniversario della visita di Giovanni Paolo II a Zaspà-Danzica. Amo questa vostra città che ha celebrato recentemente il primo millennio del Battesimo, conferito da sant’Adalberto. E’ significativo il fatto che le conseguenze della tragica Seconda Guerra Mondiale, scoppiata 70 anni fa a causa del nazismo, si siano spente proprio a Danzica,

nel momento in cui fiorì *Solidarność* (*Solidarietà*), che ha svolto un ruolo di cruciale importanza per la Polonia come pure per l'intera Europa. Oggi assisteremo ad una cerimonia speciale: la consacrazione della chiesa dedicata alla Divina Provvidenza, che sorge proprio nel luogo in cui Giovanni Paolo II celebrò la solenne Eucaristia con grande partecipazione di popolo. Quell'evento è ricordato anche dall'imponente statua del Papa polacco, successore di Pietro, a cui la nostra generazione vorrebbe attribuire il nome di "Grande". [...] Il tempio, che oggi ci apprestiamo a consacrare, affonda le proprie radici nel dolore, nel difficile contesto della dominazione sofferta dall'intera nazione polacca, la quale, tuttavia, non ha mai cessato di prendersi cura delle chiese, cosciente che in esse ha origine la vita spirituale tramite il Battesimo, e gli altri Sacramenti".

Nell'omelia a Jasna Góra, il 3 maggio 2009, il cardinale confermò il proprio legame con Maria e con il culto della Signora di Jasna Góra: "Sono veramente onorato di presiedere la celebrazione della Santa Messa in questo giorno dedicato a Maria Santissima, Regina della Polonia, venerata a Jasna Góra, e di predicare dal "pulpito della nazione", come viene definito questo luogo santo. Spesso, in passato, lo stesso cardinale Karol Wojtyła celebrò la Santa Messa in occasione di questa solennità, tanto che alcuni mesi prima di essere eletto al soglio di Pietro, il 3 maggio del 1978, qui tenne uno stupendo sermone, nel quale spiegò perché la Chiesa in Polonia si era consacrata come "schiava d'amore" alla Madre di Dio.

Non è poi superfluo sottolineare che, con la sua elezione a Vescovo di Roma, la dottrina mariana tipica di Jasna Góra, marcata in profondità dalla cultura e mentalità slava, è diventata, potremmo dire, eredità della Chiesa universale. Ulteriore motivo di gioia per me è ricordare il cardinale Stefan Wyszyński e la sua incomparabile opera mariana, che qui trovò un solido fondamento. Nei 33 anni del suo ministero come Primate, egli fece di Jasna Góra un segno luminoso della presenza della Madre di Dio nella vita della Chiesa e della nazione polacca. Insieme a lui, l'Episcopato e l'intera Chiesa si affidarono alla Vergine del Soccorso, Signora di Jasna Góra, certi che, per mezzo del suo aiuto, la Polonia sarebbe stata protetta e difesa. E proprio grazie al Primate cardinale Stefan Wyszyński, sostenuto dall'amico, il cardinale Karol Wojtyła, questo Santuario è diventato un riferimento reale per la vita nazionale. Il Vangelo [...] ci ha riproposto la scena del Calvario, quando ai piedi della croce, Maria, ricevette da Gesù morente Giovanni come figlio, e, nello stesso tempo, affidò a Giovanni Maria come madre. Questa scena evangelica è stata scelta per la festa della Regina della Polonia, la festa della Madre che, durante tutte le prove attraversate dal vostro popolo, non vi ha mai abbandonato. Ha sorretto voi, suoi diletti figli nella fede, e vi ha guidato nei momenti del combattimento e della prova. Non è forse vero che tante volte il popolo polacco, nella sua tormentata storia, ha sperimentato una speciale protezione della Madre di Dio? La Regina e Madre di Jasna Góra è diventata

il simbolo della libertà nazionale e dei sentimenti religiosi dei Polacchi”.

Non c'è dunque da meravigliarsi che il cardinale Bertone sia stato onorato dal Presidente della Repubblica Polacca Lech Kaczyński con la Gran Croce dell'Ordine al Merito della Repubblica di Polonia.

Non c'è dubbio che sia una persona affascinata dalla storia polacca, ma anche dalla Polonia di oggi. Anche se prendessimo il richiamo agli elementi della storia polacca a titolo di cortesia, ma cortesia non era, bensì riconoscimento e gratitudine per il nostro Popolo, il cardinale Bertone, senza alcun dubbio, desiderava che imparassimo a ricordare la nostra storia per poter ravvivare la nostra spiritualità evangelica di popolo.

Conclusioni

Riassumendo gli argomenti da me presentati in modo sintetico a favore della decisione di conferire il titolo di Laurea *Honoris Causa* al cardinale Tarcisio Bertone da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia, vale la pena ancora una volta di sottolineare il coraggio intellettuale, da me segnalato, con il quale il cardinale presenta le opinioni personali ed il pensiero della Chiesa, ma soprattutto il peculiare senso di servizio con cui esercita le proprie attività intellettuali, pastorali e organizzative a favore della comunità della Chiesa e della comunità laica. I testi pubblicati dal cardinale,

grazie alla loro universalità, rimangono attuali per diversi anni e sono in grado di formare il pensiero delle nuove generazioni dei discepoli di Cristo, ma anche delle persone non legate alla Chiesa, che per diversi motivi entrano in dialogo con essa, soprattutto nell'ambito della relazione Stato-Chiesa.

Un aspetto completamente diverso è rappresentato dall'attività pastorale che il cardinale ha condotto durante il suo ministero di Vescovo a Vercelli e di quello di Arcivescovo Metropolita di Genova. A causa di numerosi altri argomenti questo aspetto viene di solito tralasciato (anche qui non ho intenzione di entrare nella questione). L'impegno per la formazione spirituale dell'uomo, e soprattutto per la formazione pastorale dei sacerdoti e la formazione teologico-spirituale dei laici, con un particolare interesse per le comunità pastorali e le famiglie, rappresenta un fondamentale contributo alla formazione spirituale della generazione attuale.

Un campo molto importante è l'attività nell'ambito della vita pubblica internazionale che negli ultimi anni il cardinale sta intraprendendo a causa della sua funzione di Segretario di Stato della Santa Sede. Nei suoi interventi non ricorda solamente la verità dell'uomo, del mondo, ma soprattutto ricorda che Dio è presente nella vita dell'uomo e nel mondo. Il cardinale prende in considerazione il pensiero del Santo Padre Benedetto XVI, che nei propri documenti, omelie e altri interventi, sottolinea chiaramente la verità su Gesù Cristo, che è attivamente presente nei diversi campi della vita umana.

Non si possono non ricordare i meriti concreti del cardinale Tarcisio Bertone verso la Chiesa cattolica in Polonia (evidenti soprattutto durante la sua presenza nel nostro Paese), e per la conservazione e il rafforzamento del principio costituzionale della libertà di religione negli altri paesi dell'Europa centrale e orientale, Bielorussia e Russia comprese. Dal punto di vista polacco questi sono argomenti ulteriori, ma comunque convincenti, a sostegno del suo contributo alla formazione delle nostre questioni locali.

Gli argomenti ed i fatti sopra elencati convincono riguardo alla legittimità del conferimento dell'alto onore accademico della Laurea *Honoris Causa* a Sua Eminenza cardinale Tarcisio Bertone da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia.

Szczecin, 19 marzo 2012

ks. prof. dr hab. Jan Dyduch
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

*Laudacja z okazji
nadania tytułu doktora honoris causa
przez Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II w Krakowie
kardynałowi Tarcisio Bertone,
sekretarzowi stanu Stolicy Apostolskiej*

Przypadł mi zaszczyt przygotowania i wygłoszenia laudacji z okazji nadania i wręczenia doktoratu *honoris causa* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie kardynałowi Tarcisio Bertone – watykańskiemu sekretarzowi stanu. Zadanie to podejmuję z radością, ale równocześnie z obawą. Z radością, bo mam mówić o wybitnym mężu stanu, mężu Kościoła i uczonym kanoniście, ale przede wszystkim o człowieku wielkiego formatu i wspaniałej duchowości. Z obawą, bo mam scharakteryzować działalność niezwykle bogatej i aktywnej osobowości. Trzeba więc będzie dokonać wyboru podejmowanych zagadnień. Odpowiedzialność moją potęguje fakt, że doktorat nadaje Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, w którego utworzeniu nasz Laureat uczestniczył aktywnie i skutecznie.

Krótki biogram

Tarcisio Bertone urodził się w katolickiej rodzinie 2 grudnia 1934 roku w Romano Canavese, w Piemontcie. Był piątym z ośmiorga rodzeństwa. Rodzice wychowywali swoje dzieci w duchu miłości do Boga i Kościoła. W rodzinie panowały wzajemna miłość i głęboka wiara wyrażająca się w codziennej modlitwie, praktykach religijnych, poszanowaniu przykazań Bożych i rzetelnej pracy, a także w kultywowaniu tradycji rodzinnych i patriotycznych. W takiej atmosferze wzrastało powołanie kapłańskie i zakonne naszego Laureata. Po ukończeniu szkoły średniej w Turynie Tarcisio Bertone wstąpił do nowicjatu salezjańskiego. 3 grudnia 1950 roku złożył śluby zakonne w stowarzyszeniu salezjańskim. Po ukończeniu podstawowych studiów teologicznych na Wydziale Teologicznym w Turynie 1 lipca 1960 roku przyjął święcenia kapłańskie. Na tymże wydziale na podstawie pracy poświęconej tolerancji i wolności religijnej uzyskał stopień licencjata. Studia kontynuował w Papieskim Ateneum Salezjańskim w Rzymie. Tam przygotował i obronił dysertację doktorską *Zarządzanie Kościołem w myśli papieża Benedykta XIV Lambertini (1740–1758)*.

W roku 1967 podjął pracę naukowo-dydaktyczną na Wydziale Teologicznym Papieskiego Ateneum Salezjańskiego, które w roku 1973 zostało podniesione do godności Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego. 1 sierpnia 1991 roku prof. Tarcisio Bertone został

mianowany przez papieża Jana Pawła II arcybiskupem metropolitą Vercelli – najstarszej diecezji Piemontu. Tenże papież mianował go sekretarzem Kongregacji Nauki Wiary, a następnie 10 grudnia 2002 roku – arcybiskupem metropolitą Genui, zaś 21 października 2003 roku – kardynałem. 15 września 2006 roku Benedykt XVI mianował kardynała Tarcisio Bertone sekretarzem stanu Stolicy Apostolskiej, a 4 kwietnia 2007 roku – kamerlingiem Świętego Kościoła Rzymskiego. Na kanwie przywołanych wydarzeń z życia naszego Laureata dokonuje się niezwykle bogata działalność wybitnego profesora i ofiarnego męża Kościoła.

Uczony kanonista

Jak już wspominaliśmy, ks. prof. Tarcisio Bertone w 1967 roku podjął pracę naukową w Papieskim Ateum Salezjańskim w Rzymie, gdzie prowadził wykłady z teologii moralnej, a w 1976 roku został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego w Katedrze Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie. Równocześnie był profesorem kościelnego prawa publicznego na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim. W latach 1976–1991 jako profesor prawa kanonicznego wykładał różne jego dziedziny. Od roku 1979 do 1985 pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego tegoż

uniwersytetu, w latach 1987–1989 był prorektorem, a w latach 1989–1991 – rektorem tej uczelni.

Tarcisio Bertone jest autorem licznych publikacji z dziedziny teologii moralnej, prawa kanonicznego i filozofii prawa. Przykładowy katalog jego prac naukowych został wymieniony przez recenzentów: abp. prof. Andrzeja Dziegę i ks. prof. Józefa Krzywdę. Na uwagę zasługuje szeroka panorama problemów badawczych, podejmujących sprawy istotne i aktualne dla Kościoła, świata i człowieka. Działalność naukowo-badawcza kard. prof. Tarcisio Bertone charakteryzuje się tym, że nie tylko ukazuje on jasno problemy badawcze, lecz także stara się dotrzeć z nimi do człowieka. Jego naukowe publikacje są zarazem informacyjne, jak i formacyjne. Jedną z dyscyplin badań naukowych kard. prof. Tarcisio Bertone to tworzenie nowej wizji kościelnego prawa publicznego zajmującego się rolą Kościoła we współczesnym świecie, opartej o nauczanie II Soboru Watykańskiego. Postulaty Vaticanum II zawarte w deklaracji o wolności religijnej *Dignitatis humanae* i konstytucji o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* domagały się przebudowy przedso-borowej doktryny o relacji Kościoła i państwa, bazującej na teorii o dwóch społecznościach doskonałych. W świetle nauczania soborowego stosunki między Kościołem a państwem należało oprzeć o następujące zasady: w nowoczesnych społecznościach istnieje pluralizm światopoglądowy, należy uszanować wolność sumienia i religii, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak

i wspólnotowym, uznać autonomię i niezależność Kościoła i państwa oraz zasadę ich współpracy. W oparciu o te zasady kard. prof. Tarcisio Bertone opracowywał i publikował prace naukowe dotyczące prawa konkordatowego. Wbrew opiniom pojawiającym się w części włoskiej literatury prawniczej, głoszącym zmierzch konkordatów, udowodnił ich przydatność i potrzebę jako gwarantów poszanowania godności człowieka i wolności Kościoła. Trzeba zaznaczyć, że badania i publikacje naukowe dotyczące tego tematu stały się naszemu Laureatowi bardzo potrzebne w jego działalności kościelnej, choćby jako arcybiskupa Genui, a zwłaszcza jako sekretarza stanu.

Obszerne miejsce w twórczości kanonistycznej kard. prof. Tarcisio Bertone zajmują publikacje naukowe dotyczące II Księgi KPK z 1983 r. Poruszają one problematykę wiernych, świeckich i duchownych oraz hierarchicznego ustroju Kościoła. Komentarze te są znakomicie osadzone w teologii prawa. Kard. prof. Bertone może się poszczycić doskonałą znajomością genezy norm prawnych – dzięki gruntownym studiom historycznym, a także dzięki uczestnictwu w przygotowaniu nowego KPK z 1983 roku, jak również kierowaniu zespołem, który tłumaczył go na język włoski. Na terenie Włoch i poza ich granicami wygłaszał prelekcje, prezentując nowy kodeks i popularyzując jego postanowienia. W publikacjach kard. prof. Bertone dotyczących posługi nauczania, praw rodziny, wychowania młodego pokolenia, ochrony życia od poczęcia

do naturalnej śmierci spotykamy nie tylko wykład zasad prawnych, ale także wnioski praktyczne. Pozycje te nie tylko mają charakter naukowy, ale służą duszpasterstwu. Kard. prof. Bertone nauczał zarówno z katedry akademickiej, jak i z ambony kościelnej. Jako duchowy syn św. Jana Bosko obok pracy naukowej wiele miejsca poświęcał duszpasterstwu młodzieży i nauczaniu społecznemu, zwłaszcza wśród laikatu.

Mąż Kościoła

Wielopłaszczyznowa praca naukowa ks. prof. Tarcisio Bertone na uniwersytecie i równoległe prowadzenie duszpasterstwa składały się na piękną i owocną służbę Kościołowi. Jako konsultor w Kongregacji Doktryny Wiary z upoważnienia jej prefekta kard. Josepha Ratzingera prowadził trudne rozmowy z Marcelem Lefebvrem. W 1991 roku ks. prof. Bertone został mianowany arcybiskupem – metropolitą Vercelli. Jego zawołanie biskupie – poniekąd program działania – brzmi: *Fidem custodire – concordiam servare*. Niedługo pasterzował wśród ludu Bożego Piemontu, bo już 13 czerwca 1995 roku Jan Paweł II powołał go do bardzo odpowiedzialnej służby Kościołowi na stanowisku sekretarza Kongregacji Doktryny Wiary. W ten sposób ks. prof. Bertone stał się najbliższym współpracownikiem kardynała Ratzingera i bardzo bliskim współpracownikiem papieża Jana Pawła II. Wówczas miało miejsce kilka spotkań

z siostrą Łucją z Fatimy i opublikowanie, z polecenia Jana Pawła II, Trzeciej Tajemnicy Fatimskiej.

Kolejne miejsce służby arcybiskupa Tarcisio Bertone to Genua – stolica metropolitalna z wielkimi tradycjami historycznymi i pastoralnymi. W Genui prowadził aktywną działalność pastoralną wśród robotników, młodzieży i kapłanów, a także wśród związków zawodowych. Równocześnie pełnił funkcję przewodniczącego Konferencji Biskupiej Regionu Liguria. Jako pasterz genueński był stróżem wiary powierzonej mu owczarni oraz siewcą zgody i pojednania, zgodnie ze swoją dewizą biskupią. Jak wspomina, praca z młodzieżą i sprawowanie świętej liturgii były źródłem jego pasterskiej radości. Wkrótce po objęciu posługi biskupiej w Genui, 21 października 2003 roku został kreowany kardynałem. Bardzo głęboko przeżył śmierć papieża Jana Pawła II i wybór nowego biskupa Rzymu, niegdyś swego najbliższego współpracownika w Kongregacji Doktryny Wiary.

W krótkim czasie Benedykt XVI powołał kardynała Tarcisio Bertone na urząd watykańskiego sekretarza stanu, który w ocenie znawców stanowi najważniejszą po biskupie Rzymu funkcję w Kościele katolickim. Można sądzić, że papież chciał mieć przy swoim boku wypróbowanego współpracownika, doświadczonego w sterowaniu łodzią Kościoła. W ten sposób nasz Laureat razem z papieżem dzieli troskę o wszystkie Kościoły, o ich wiarę i jedność. Jakże profetyczne okazało się jego zawołanie biskupie: *Fidem custodire – concordiam*

servare. Kardynał Tarcisio Bertone dźwiga na swoich barkach odpowiedzialność m.in. za relacje państw świata z Kościołem katolickim, a także Kościołów lokalnych z władzami państwowymi, które prezentują szeroką gamę postaw: od życzliwych do obojętnych, a nawet wrogich. Kierując dialogiem Stolicy Apostolskiej z władzami państwowymi, troszczy się o wolność Kościołów lokalnych, o poprawę sytuacji Kościoła w państwach totalitarnych, o poszanowanie godności ludzkiej i fundamentalnych praw człowieka – nie tylko katolików, ale wszystkich obywateli. Tu bardzo przydatne stają się jego badania naukowe i publikacje z zakresu relacji Kościół – państwo oraz bogate w tym względzie doświadczenie. Wykorzystuje je w licznych podróżach dyplomatycznych i w pielgrzymkach papieskich, co zaznaczył ks. prof. Józef Krzywda w swojej recenzji.

Przyjaciel Polski i Krakowa

W ramach swojej działalności naukowej i dyplomatycznej nasz Laureat wielokrotnie odwiedzał Polskę. Jego kontakty dyplomatyczne i pomoc świadczona państwu polskiemu zostały uhonorowane wysokim odznaczeniem państwowym: Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej. Prezydent Lech Kaczyński w uzasadnieniu przyznania tego odznaczenia napisał: „W uznaniu wybitnych zasług Eminencji dla rozwoju współpracy pomiędzy Rzeczpospolitą

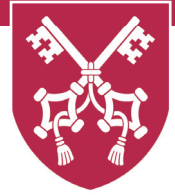
a Stolicą Apostolską oraz za działalność Księdza Kardynała na rzecz Kościoła w Polsce, podjąłem decyzję o odznaczeniu Dostojnego Gościa Krzyżem Wielkim Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej”. Wśród podróży do naszego kraju kardynał Tarcisio Bertone odwiedzał także Kraków. Czynn timer uczestniczył w VII Międzynarodowej Konferencji z cyklu *Rola Kościoła Katolickiego w procesie integracji europejskiej*, która odbyła się w Krakowie w dniach 14–15 września 2007 roku. Jej głównym organizatorem była Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie. W prelekcji pt. *Czynnik religijny a przyszłość Europy* powiedział m.in.: „Zatrzymam się teraz, by spojrzeć na wasz naród naznaczony decydującym wpływem chrześcijaństwa oraz oddziaływaniem świętych mężczyzn i kobiet, którzy ukształtowali jego kulturę i rozwój”. Podczas uroczystej mszy świętej w trakcie konferencji kardynał Bertone wygłosił homilię, w której stwierdził: „Historia potwierdza, że Europa była w stanie dać z siebie to, co najlepsze, że przyczyniła się do rozwoju cywilizacji i postępu na całym świecie. Mogła tego dokonać jedynie dzięki mocnemu zakorzenieniu w wartościach zaczerpniętych z chrześcijaństwa, które są integrującą częścią składową jej tożsamości”. Te wystąpienia naszego Laureata podkreślają rolę chrześcijaństwa w Polsce i jego wpływu na chrześcijaństwo w Europie.

Ważną dla nas zasługą kard. Tarcisio Bertone jest jego poparcie dla nadania zaszczytnego statusu uniwersytetu papieskiego naszej uczelni, które nastąpiło

19 czerwca 2009 roku. Był gorliwym rzecznikiem tego przekształcenia w Stolicy Apostolskiej.

Przechodząc do zakończenia laudacji, pozwolę sobie na osobiste wspomnienie i świadectwo. Naszego Laureata po raz pierwszy spotkałem na Międzynarodowym Kongresie Kanonistycznym w Ottawie w 1984 roku. Był wówczas dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie. Wraz z innymi kanonistami mieszkaliśmy w konwiktzie uniwersyteckim i pieszo pokonywaliśmy trasę z konwiktu do uniwersytetu. Wówczas kard. Bertone dał się poznać jako sympatyczny i towarzyski kolega kanonista.

Eminencjo, dziękujemy za Twoją służbę nauce, Kościołowi i człowiekowi. Dziękujemy za przyjaźń do Polski, Krakowa i naszego uniwersytetu. Życzymy dobrego zdrowia oraz wielu sukcesów i owoców w pracy dla dobra świata i Kościoła. Do podziękowań i życzeń dołączamy dar doktoratu honorowego, pierwszego nadanego przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.

mons. prof. Jan Dyduch
Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia

*Laudatio in occasione
del conferimento della Laurea Honoris Causa
al cardinale Tarcisio Bertone,
Segretario di Stato della Santa Sede,
da parte della Pontificia Università
Giovanni Paolo II di Cracovia*

Mi è stato assegnato il compito di preparare e di presentare la *Laudatio* in occasione del conferimento della *Laurea Honoris Causa* al cardinale Tarcisio Bertone, Segretario di Stato della Santa Sede da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia. Con particolare piacere, ma allo stesso tempo con timore, assolvero questo compito affidatomi. Con piacere perché devo presentare un eccellente uomo politico, un eccellente uomo di Chiesa, un eccellente studioso canonista, ma soprattutto un uomo di grande cultura e spiritualità. Con timore perché devo caratterizzare l'attività di una persona estremamente ricca e attiva e perciò dovrò fare una scelta. La mia responsabilità è ancora più grande perché la Laurea viene conferita dalla Pontificia Università Giovanni Paolo II. Devo sottolineare sin dall'inizio che il nostro Laureato ha partecipato attivamente ed efficacemente all'istituzione di questa Università.

Breve biografia

Tarcisio Bertone nacque il 2 dicembre 1934 nella città di Romano Canavese in Piemonte in terra italiana. Fu il quinto di otto figli di una famiglia cattolica, dove l'educazione si svolse nello spirito di amore verso Dio e verso la Chiesa. La vocazione sacerdotale e religiosa del nostro Laureato crebbe in un'atmosfera di amore vicendevole, di fede profonda che si manifestava nella preghiera quotidiana, nelle pratiche religiose, nel rispetto dei comandamenti divini e nel lavoro, ma anche nel coltivare le tradizioni familiari e patriottiche. Dopo la conclusione della scuola superiore a Torino Tarcisio Bertone entrò nel noviziato dai salesiani. La sua professione religiosa in questo Istituto è del 3 dicembre 1950. Dopo aver concluso gli studi fondamentali di teologia presso la Facoltà Teologica di Torino, ricevette l'ordinazione sacerdotale il 1 luglio 1960. In questa stessa Facoltà conseguì la licenza difendendo una tesi dedicata alla tolleranza e alla libertà religiosa. Continuò gli studi a Roma presso il Pontificio Ateneo Salesiano. Qui ottenne anche il dottorato in diritto canonico con una ricerca su *Il governo della Chiesa nel pensiero di Benedetto XIV – Papa Lambertini (1744–1758)*.

A partire dal 1967 si dedicò al lavoro scientifico e didattico presso la Facoltà Teologica del Pontificio Ateneo Salesiano che nell'anno 1973 divenne Università Pontificia Salesiana. Il 1 agosto 1991 il cardinale Tarcisio Bertone venne nominato dal Papa Giovanni Paolo II Arcivescovo Metropolita di Vercelli – la più antica diocesi del Piemonte.

Questo stesso Papa lo nominò Segretario della Congregazione per la Dottrina della Fede, il 10 dicembre 2002 Arcivescovo Metropolita di Genova, il 21 ottobre 2003 cardinale. Il 15 settembre 2006 il Papa Benedetto XVI nominò il card. Tarcisio Bertone Segretario di Stato della Santa Sede, il 4 aprile 2007 Camerlengo della Santa Chiesa Romana. Sullo sfondo degli eventi menzionati dalla vita del nostro Laureato si svolge la ricca attività di un eccellente professore e di un uomo che si dona per la Chiesa.

Studio e canonista

Come abbiamo già ricordato, nel 1967 il prof. Tarcisio Bertone intraprese il lavoro scientifico presso il Pontificio Ateneo Salesiano, dove tenne il corso di teologia morale. Nel 1976 fu promosso professore ordinario nella Cattedra di Diritto Pubblico Ecclesiastico e Costituzionale presso la Facoltà di Diritto Canonico dell'Università Pontificia Salesiana a Roma. Allo stesso tempo svolse l'incarico di professore di Diritto Ecclesiastico Pubblico presso la Pontificia Università Lateranense. Tra il 1976 e 1991 lavorò come professore di Diritto Canonico tenendo le lezioni di varie discipline giuridiche. Dal 1979 fino al 1985 ricoprì la carica di Decano della Facoltà di Diritto Canonico di questa Università, negli anni 1987-1989 fu il suo prorettore, e negli anni 1989-1991 rettore.

Tarcisio Bertone è autore di diverse pubblicazioni nel campo della teologia morale, del diritto canonico e della

filosofia del diritto. La bibliografia dei suoi lavori scientifici è stata elencata dai recensori, l'Arcivescovo prof. Andrzej Dzięga e il prof. Józef Krzywda CM. Bisogna notare un ampio panorama di temi di ricerca che trattano le questioni fondamentali e attuali per la Chiesa, per il mondo e per l'uomo. L'attività di ricerca del prof. Tarcisio Bertone si caratterizza per il fatto che non presenta solamente i temi di ricerca in modo chiaro, ma cerca sempre di raggiungere l'uomo e in un certo senso di convincerlo. Per questo le sue pubblicazioni scientifiche sono allo stesso tempo sia informative che formative. Una tra le discipline di ricerca scientifica del prof. Tarcisio Bertone è la nuova visione del Diritto Ecclesiastico che si occupa del ruolo della Chiesa nel mondo contemporaneo, fondato sull'insegnamento del Concilio Vaticano II. Le richieste contenute nella Dichiarazione Conciliare sulla libertà religiosa *Dignitatis Humanae* e nella Costituzione Pastorale sulla Chiesa nel mondo contemporaneo *Gaudium et spes* richiedevano il rinnovamento della dottrina preconciliare riguardante la relazione tra la Chiesa e lo Stato che si basava sulla teoria di due comunità perfette. Alla luce dell'insegnamento conciliare le relazioni tra la Chiesa e lo Stato dovevano prendere in considerazione i seguenti principi: il pluralismo ideologico delle società moderne, il rispetto della libertà di coscienza e di religione sia al livello individuale che comunitario, il riconoscimento dell'autonomia e dell'indipendenza della Chiesa e dello Stato e il principio della loro collaborazione. In base a questi principi il prof. Tarcisio Bertone elaborò e pubblicò dei lavori

scientifici riguardanti il Diritto Concordatario. Contrariamente alle opinioni presenti nella letteratura giuridica italiana che proclamavano la fine dei concordati, il prof. Bertone dimostrò la loro utilità e necessità in quanto garanti della dignità umana e della libertà della Chiesa. Bisogna sottolineare che le ricerche e le pubblicazioni scientifiche riguardanti questo argomento si sono mostrate molto utili al nostro Laureato nella sua attività nella Chiesa, soprattutto quando svolse l'incarico di Arcivescovo di Genova e quello di Segretario di Stato.

Le pubblicazioni scientifiche riguardanti il II Libro del Codice di Diritto Canonico del 1983 prendono un ampio posto nell'attività canonistica del prof. Tarcisio Bertone, esse trattano la problematica dei fedeli, dei fedeli laici e religiosi, del sistema gerarchico della Chiesa. Questi commenti sono ben fondati nella teologia del diritto. Si può notare un'ottima conoscenza della genesi delle norme giuridiche, attraverso uno studio approfondito della storia e attraverso la partecipazione alla preparazione del nuovo Codice di Diritto Canonico del 1983 come anche alla gestione del *team* che ha tradotto il Codice in lingua italiana. In Italia e all'estero il card. Bertone ha tenuto conferenze in cui ha presentato il nuovo Codice promuovendo le sue considerazioni. Le pubblicazioni del prof. Bertone riguardano anche l'insegnamento in cui troviamo non solo l'esposizione dei principi giuridici, ma anche le conclusioni pratiche. Allo stesso modo troviamo anche delle pubblicazioni riguardanti il diritto della famiglia, l'educazione delle nuove generazioni, la difesa della

vita dal concepimento alla sua morte naturale. Queste pubblicazioni non hanno solo un carattere scientifico, ma servono anche alla pastorale. Il prof. Bertone ha insegnato sia dalla cattedra accademica che dall'ambone della chiesa. Come figlio spirituale di san Giovanni Bosco oltre al lavoro scientifico ha dedicato tanto tempo alla pastorale giovanile e all'insegnamento sociale soprattutto tra i laici.

Uomo della Chiesa

Il molteplice lavoro scientifico del prof. Tarcisio Bertone all'Università e, allo stesso tempo, la sua attività pastorale hanno rappresentato un servizio bello e produttivo alla Chiesa. Già allora veniva spesso chiamato per affrontare le questioni importanti della Chiesa. In qualità di consultore della Congregazione per la Dottrina della Fede, sotto l'autorità del cardinale Prefetto Joseph Ratzinger, presiedette il difficile dialogo con Marcel Lefebvre. Il servizio alla Chiesa del card. Bertone entrò, si può così dire, in nuova fase nel 1991, quando fu nominato Arcivescovo Metropolita di Vercelli. Come motto del suo servizio ministeriale – che era in un certo senso il suo programma – scelse le parole *Fidem custodire – concordiam servare*. Rese però servizio pastorale al popolo di Dio piemontese per non molto tempo, poiché già il 13 giugno 1995 Giovanni Paolo II lo nominò Arcivescovo per un servizio molto responsabile nella Chiesa quale Segretario della Congregazione per la Dottrina della Fede. In questo modo divenne

il più stretto collaboratore del cardinal Ratzinger e del Papa Giovanni Paolo II. In quel tempo si svolsero alcuni incontri con suor Lucia di Fatima e fu reso pubblico, per volontà di Giovanni Paolo II, il terzo segreto di Fatima.

Un altro luogo di servizio dell'Arcivescovo Tarcisio Bertone fu Genova – sede metropolitana con grandi tradizioni storiche e pastorali. Subito dopo il 21 ottobre 2003 l'Arcivescovo Bertone divenne cardinale. A Genova si dedicò attivamente alla pastorale tra i lavoratori, i giovani e i sacerdoti, ma anche tra i sindacati. Allo stesso tempo guidò la Conferenza Episcopale della Regione Liguria. Come Pastore della Chiesa di Genova fu custode della fede del gregge affidatogli e seminatore d'unità e di riconciliazione alla luce del motto episcopale: *Fidem custodire – Concordiam servare*. L'attività tra i giovani e la celebrazione della santa liturgia furono la fonte della sua gioia pastorale. Il card. Bertone ha vissuto molto profondamente la morte del Papa Giovanni Paolo II e l'elezione del nuovo Vescovo di Roma di cui fu precedentemente il collaboratore più stretto nella Congregazione per la Dottrina della Fede.

Non si dovette aspettare a lungo, perché Benedetto XVI nominasse il card. Tarcisio Bertone Segretario di Stato Vaticano che, secondo la valutazione degli esperti, rappresenta la funzione più importante nella Chiesa Cattolica dopo il Vescovo di Roma. Probabilmente il Papa Benedetto XVI ha voluto avere a suo fianco un collaboratore di grande esperienza. Per questo il nostro Laureato condivide con il Papa la preoccupazione per

tutte le Chiese, per la loro fede e unità. Il motto vescovile si è dimostrato, anche in questo caso, profetico. Al card. Tarcisio Bertone è affidata anche la responsabilità per le relazioni dei paesi del mondo con la Chiesa Cattolica, per le relazioni delle Chiese locali con le autorità statali che presentano una vasta gamma di posizioni, da amichevoli a indifferenti, o addirittura ostili. Il card. Bertone guida il dialogo della Santa Sede con le autorità statali impegnandosi per la libertà delle Chiese locali, per il miglioramento della situazione della Chiesa nei paesi totalitari, per il rispetto della dignità umana ed i diritti umani fondamentali non solo dei cattolici, ma di tutti i cittadini. Le sue ricerche scientifiche e le pubblicazioni riguardanti la relazione tra la Chiesa e lo Stato e la sua ricca esperienza a questo proposito si dimostrano molto utili; essi vengono utilizzati – come sottolinea il prof. Józef Krzywda nella sua recensione – nei diversi viaggi diplomatici e nei pellegrinaggi con il Papa.

Amico della Polonia e di Cracovia

Nell'ambito della sua attività scientifica e diplomatica il nostro Laureato visitò più volte la Polonia. Grazie ai suoi contatti diplomatici e all'aiuto dimostrato allo Stato Polacco venne onorato con la Gran Croce dell'Ordine al Merito della Repubblica di Polonia. Il Presidente Lech Kaczyński scrisse così a riguardo: "In riconoscimento del grande contributo di Sua Eminenza allo sviluppo della

collaborazione tra la Repubblica Polacca e la Santa Sede e per l'attività del card. Bertone a favore della Chiesa in Polonia, ho deciso di onorare il distinto ospite con la Gran Croce dell'Ordine al Merito della Repubblica di Polonia.” Durante i viaggi compiuti nel nostro paese il card. Tarcisio Bertone ha visitato anche Cracovia. Prese attivamente parte alla VII Conferenza Internazionale del ciclo: *Il ruolo della Chiesa Cattolica nel processo d'integrazione europea*, che si svolse a Cracovia nei giorni 14-15 settembre 2007. La conferenza venne organizzata dalla Pontificia Accademia Teologica di Cracovia. Nel suo intervento intitolato *Il fattore religioso e il futuro dell'Europa* il cardinale disse tra l'altro: “Mi soffermo ora a guardare al vostro popolo contrassegnato dall'influenza decisiva del cristianesimo e dall'influenza di santi uomini e donne che hanno plasmato la sua cultura e lo sviluppo”. Nell'omelia della messa solenne che si svolse nell'ambito della Conferenza il card. Bertone disse: “La storia conferma che l'Europa ha dato il meglio di se stessa e che con ciò ha contribuito allo sviluppo della civilizzazione e del progresso in tutto il mondo. Ha potuto compiere ciò solamente grazie alle proprie radici fondate nei valori derivanti dal cristianesimo che rappresentano la parte integrante della sua identità”. Questi interventi sono una bella testimonianza del cristianesimo in Polonia e del suo influsso sul cristianesimo in Europa da parte del nostro Laureato.

La nostra Università, che esiste da più secoli, da non tanto, e precisamente dal 19 giugno 2009, ha ottenuto lo status prestigioso di Università Pontificia. Il card.

Tarcisio Bertone è stato un portavoce efficace presso la Santa Sede negli sforzi per la trasformazione della Pontificia Accademia Teologica in Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia.

Giungendo alla conclusione della *Laudatio* permettetemi di condividere un ricordo personale. Per la prima volta ho incontrato il nostro Laureato al Congresso Internazionale Canonistico a Ottawa nell'anno 1984. Allora era Decano della Facoltà di Diritto Canonico dell'Università Salesiana a Roma. Insieme ad altri canonisti abitavamo nel convitto universitario e a piedi facevamo la strada dal convitto all'Università. Allora si fece conoscere come un collega amichevole e gentile.

Eminenza, grazie per il Suo servizio alla scienza, alla Chiesa e all'uomo. Grazie dell'amicizia per la Polonia, per Cracovia e per la nostra Università. Le auguriamo tanta salute e tanti frutti nel lavoro per il bene del mondo e della Chiesa. Ai nostri ringraziamenti e ai nostri auguri aggiungiamo il dono della Laurea *Honoris Causa*, la prima promossa dalla Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia.

Grazie per l'attenzione!

kard. prof. Tarcisio Bertone SDB

*Rola uniwersytetów katolickich
w dziele nowej ewangelizacji*

Lectio magistralis

*z okazji otrzymania doktoratu honoris causa
nadanego przez*

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

8 czerwca 2012 roku

Kieruję serdeczne pozdrowienia do wszystkich tu obecnych kardynałów i biskupów, a zwłaszcza Jego Ekscelencji abpa Józefa Kowalczyka, prymasa Polski, oraz Jego Ekscelencji abpa Celestino Migliore, nuncjusza apostolskiego.

Pozdrawiam z szacunkiem dostojne władze cywilne i wojskowe oraz członków korpusu dyplomatycznego.

Moja wdzięczność skierowana jest przede wszystkim do Wielkiego Kanclerza Jego Eminencji kard. Stanisława Dziwisza, Jego Magnificencji rektora ks. prof. Władysława Zuziaka i całego Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Cieszę się obecnością rektorów uniwersytetów i wyższych uczelni w Polsce, zwłaszcza w Krakowie, i dziękuję wydziałów teologicznych w Polsce.

Z góry dziękuję za wysłuchanie mojego wykładu za-
tytułowanego *Rola uniwersytetów katolickich w dziele
nowej ewangelizacji*.

Nowa ewangelizacja

Najpierw chciałbym skupić się na koncepcji nowej ewangelizacji, tak ważnej w języku i programach duszpasterskich opracowywanych po soborze i omawianych na uczelniach katolickich. Zasluguje ona na wstępną refleksję, zważywszy na złożoność znaczenia i treści, jakie ze sobą niesie. Po pierwsze należy zauważyć, że ewangelizacja nie jest dziełem okazjonalnym lub tymczasowym, lecz stałym zobowiązaniem i kluczową potrzebą Kościoła.

Specyfika nowej ewangelizacji odróżnia ją od zwykłych działań Kościoła oraz misji *ad gentes*. Przymiotnik „nowa” nie odnosi się do kolejnych terenów misyjnych – nowych krajów do ewangelizacji ani osób – nowych typów głosicieli Ewangelii, ani też do celów głoszenia Ewangelii. Cel jest zawsze ten sam: zachowywać wszystko, co przykazano (por. Mt 28, 19–20). „Nowa” nie oznacza również ponownej ewangelizacji, w pełnym tego słowa znaczeniu, terytoriów już zewangelizowanych.

Oryginalność dotyczy sposobu lub formy ewangelizacji. Ta potrzeba nowego podejścia do ewangelizacji, zarówno w sposobach, jak i w formie, wynika z historycznego faktu: nowej sytuacji krajów i kultur tradycji

chrześcijańskiej, w których ogłoszono Ewangelię w dawnych czasach.

Dzisiaj wojujący ateizm jest już w dużym stopniu za nami, natomiast ustąpił pola pewnej obojętności lub ciekawości, w dużej mierze naznaczonej głęboką niewiedzą o tym, czym jest ewangelia, oraz dążeniem do powszechnej tolerancji, która wyeliminuje wszelkie różnice pomiędzy wyznaniem. Ta niewiedza i dezorientacja, które mogą dochodzić nawet do synkretyzmu, wiążą się również w wielu krajach o dawnej tradycji chrześcijańskiej z wielką nieufnością do wszystkiego, co mogłoby zapewnić widoczność w przestrzeni publicznej religii w ogóle, a chrześcijaństwa w szczególności, co w imię złe pojętego sekularyzmu prowadzi do prywatyzacji wyznawania religii, a zatem do zdławienia słowa Kościoła i jego szkodliwego zniknięcia z debaty społecznej.

Ta niewiedza wraz z wyeliminowaniem obecności religii stanowi ogromną stratę nie tylko dla Kościoła, ale i dla współczesnego człowieka. Jak wyraźnie pokazują liczne i przenikliwe studia belgijskiego profesora antropologii religijnej Juliena Riesa, którego papież Benedykt XVI niedawno wyniósł do godności kardynała, człowiek jest z natury religijny: najwcześniejsze ślady hominizacji dowodzą otwartości człowieka na transcendencję, która go przerasta. Nie istniał *homo sapiens*, który nie byłby równocześnie *homo religiosus*. Postać kultury, w której ludzie żyją w większości *etsi Deus non daretur* jest nowa i ma ograniczony zasięg. „Całe kraje i narody – pisał Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej

Christifideles laici – w których niegdyś religia i życie chrześcijańskie kwitły i dały początek wspólnocie wiary żywej i dynamicznej, dzisiaj wystawione są na ciężką próbę, a niekiedy podlegają procesowi radykalnych przemian wskutek szerzenia się zubożenia, sekularyzmu i ateizmu. Chodzi tu przede wszystkim o kraje i narody należące do tak zwanego Pierwszego Świata, w których dobrobyt materialny i konsumizm, aczkolwiek przemieszane z sytuacjami zastraszającej nędzy i ubóstwa, sprzyjają i hołdują zasadzie: «żyć tak, jak gdyby Bóg nie istniał» (nr 34).

W obliczu tego, co Benedykt XVI nazywa „niepokojącą utratą poczucia *sacrum*”, jest zatem konieczne zaproponowanie nowej ewangelizacji¹, czyli odnowionej propozycji wiary. Mimo że termin „nowa ewangelizacja” nie pojawia się u Pawła VI, podobna treść jest obecna w jego pismach, zwłaszcza w ważnej adhortacji apostołskiej *Evangelii nuntiandi* o ewangelizacji w świecie współczesnym (por. w szczególności nr 52 i 56). Wprowadzenie tego terminu, a zwłaszcza jego szerokie zastosowanie (ponad 200 razy), zawdzięczamy papieżowi Janowi Pawłowi II, tak więc możemy powiedzieć, że nowa ewangelizacja jest jedną z wytycznych jego pontyfikatu. Zjawisko dechrystianizacji, „które występuje w narodach o dawnej

¹ Benedykt XVI, list apost. w formie motu proprio *Ubicumque et semper* powołujący Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji (21 IX 2010).

tradycji chrześcijańskiej i domaga się bezzwłocznie nowej ewangelizacji”².

Widać wyraźnie, że obecny papież uznał nową ewangelizację za jeden z głównych priorytetów swojej misji. Druga część jego pierwszej encykliki pokazuje na przykład jasno, jak miłość Kościoła jest wyrazem miłości Trójcy Świętej i stanowi prawdziwą ewangelizację³. Tak napisał w swoim liście apostolskim *Ubicumque et Semper*. Kraje o wielowiekowej tradycji chrześcijańskiej doszły wręcz do „podawania w wątpliwość tych podstaw, które wydawały się niezaprzeczalne, jak wiara w Boga Stwórcę i Jego opatrność, objawienie Jezusa Chrystusa jako jedyne Zbawiciela oraz wspólne rozumienie fundamentalnych doświadczeń człowieka, takich jak narodziny, śmierć, życie w rodzinie i odniesienie do naturalnego prawa moralnego”. Dlatego papież Benedykt XVI uważa, że „Kościołom o wielowiekowej tradycji”, należy „udzielić stosownych odpowiedzi, ponieważ cały Kościół, odnawiający się przez moc Ducha Świętego, jest obecny we współczesnym świecie z zapalem misyjnym, który promuje nowa ewangelizacja”⁴.

2 Jan Paweł II, adhort. apost. *Christifideles laici* o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie (30 XII 1988), 4.

3 Por. Benedykt XVI, enc. *Deus caritas est* o miłości chrześcijańskiej (25 XII 2005), 19.

4 Benedykt XVI, list apost. w formie motu proprio *Ubicumque et semper*.

Jak już zobaczyliśmy do tej pory, potrzebne są nowe sposoby i formy ewangelizacji, aby zwrócić się do osób ochrzczonych, których wiara wygasła i które już nie praktykują. Nie oznacza to, że nie jest konieczna refleksja o przeszłości, a zwłaszcza, że nie możemy dziś korzystać z bezcennego bogactwa doświadczenia Kościoła. Ewangelia mówi: „Każdy uczony w Piśmie, który stał się uczniem królestwa niebieskiego, podobny jest do ojca rodziny, który ze swego skarbcza wydobywa rzeczy nowe i stare” (Mt 13, 52). Nawet w nowej ewangelizacji potrzebne są rzeczy nowe i stare ze skarbcza. Łacińska sentencja mówi: *Tempora mutantur et nos mutamur in illis*, więc musimy stale wydobywać ze skarbcza również nowe rzeczy.

Kończę tę pierwszą część prośbą o zaufanie skierowaną przez Benedykta XVI do uczestników międzynarodowego spotkania zorganizowanego przez Papieską Radę ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji w dniu 15 października 2011 roku: „Pomimo kondycji współczesnego człowieka wciąż możemy powiedzieć z pewnością, tak jak w początkach chrześcijaństwa, że słowo Boże nadal rośnie i rozprzestrzenia się. Dlaczego? Mogę wymienić co najmniej trzy powody. Po pierwsze, moc słowa Bożego nie zależy głównie od naszego działania, naszych sposobów, naszych czynów – lecz od Boga, który ukrywa swą moc pod oznaką słabości i który uobecnia się w łagodnym powiewie wiatru o poranku (zob. 1 Krl 19, 12) na drzewie Krzyża Świętego. Trzeba zawsze wierzyć w pokorną moc słowa Bożego i pozwolić Bogu

działać! Drugi powód to ziarno słowa, które – jak głosi ewangeliczna przypowieść o siewcy – dzisiaj nadal upada na dobrą glebę, która je przyjmuje i rodzi owoce (por. Mt 13, 3–9)”.

Zatem ufność w Boga i w jego słowo wraz ze zdrowym realizmem nakazują rozpoznać przeszkody, spróbować pokonać uprzedzenia i przygotować w najlepszy możliwy sposób glebę na zasianie nasion Ewangelii.

Kościół chce podjąć to wyzwanie pozytywnie, oferując całemu społeczeństwu zupełnie nowy sposób spotkania i dialogu wypływającego z Ewangelii. Dlatego też nowa ewangelizacja to nie tylko „próba naprawiania”, ale i „nowa wiosna”: sposób na zwiększenie wzrostu nowych pędów, które kiełkują w starożytnym lesie.

W Apokalipsie św. Jana w liście do Kościoła w Efezie czytamy: „Ty masz wytrwałość: i zniosłeś cierpienie dla imienia mego – niezmordowany. Ale mam przeciw tobie to, że odstąpiłeś od twej pierwotnej miłości” (Ap 2, 3–4). Serce ewangelizacji w każdej epoce jest tą „pierwotną miłością”, która ożywa w każdym nowym pokoleniu; jest odbiciem ogromnej miłości Boga Ojca, którą nam okazał, dając nam swego Syna. Już pierwsi chrześcijanie, chrześcijańscy męczennicy i inni święci wszystkich czasów – również naszych – są autentycznymi świadkami tej miłości. Wspaniałość sztuki chrześcijańskiej i piękno chrześcijańskiej refleksji filozoficznej oświeconej przez wiarę opowiadają o niej wymownie. Niepojęty dowód doświadczenia mistycznego wyraźnie głosi tę miłość, pokój i radość

przekraczające wszelkie zrozumienie i nasze wszelkie oczekiwania.

Ta „pierwotna miłość” to w dzisiejszych czasach siła, która porusza serca i wiedzie tak wielu nowych ewangelistów: osoby, rodziny, wspólnoty i ruchy kościelne. Jest to skarb Ewangelii starej i zawsze nowej. Bowiernie miłość Boga do nas nigdy się nie zmienia, nie zmienia się jego wierność i nie kończy jego miłosierdzia. To ufność, która na pytanie Boga: „Kogo mam posłać? Kto by Nam poszedł?”, daje nam siłę, aby odpowiedzieć: „Oto ja, poslij mnie” (Iz 6, 8). Miłość Boża wzywa nas do świętej komunii życia, które rodzi się na łonie wspólnoty, a kończy w jej służbie. Nowa ewangelizacja jest nieustanną próbą, by głosić i żyć tym życiem wiary; jest inteligencją wiary, która pozwala zrozumieć i wyjaśnić istotny związek między starymi i nowymi rzeczami tego skarbu, którym jest Ewangelia Chrystusa.

Uniwersytety katolickie

Dochodzimy teraz do roli uniwersytetów katolickich w kontekście nowej ewangelizacji. Biorą w niej udział z co najmniej trzech podstawowych powodów.

1. Nowa ewangelizacja charakteryzuje się jasnym i wyraźnym głosem Chrystusa. „Nie ma prawdziwej ewangelizacji bez głoszenia imienia i nauki, życia i obietnic, królestwa i tajemnicy Jezusa z Nazaretu, Syna Bożego” – pisał Paweł VI w adhortacji apostołskiej

*Evangelii nuntiandi*⁵. To przesłanie faktycznie jest wieczne, jak mówi z wielką siłą fragment Listu do Hebrajczyków przywołany w Liście apostolskim *Ubicumque et semper*: „Jezus Chrystus wczoraj i dziś, ten sam także na wieki” (Hbr 13, 8).

Obecnie to przesłanie jest częścią misji uczelni. Wyraża to istotny akapit kończący *magna charta* uniwersytetów katolickich, którą jest konstytucja apostolska *Ex corde Ecclesiae*: „Zgodnie z własną naturą każdy uniwersytet katolicki wnosi ważny wkład w prowadzone przez Kościół dzieło ewangelizacji. Chodzi tu o skuteczne świadectwo o charakterze instytucjonalnym, które uniwersytet winien dawać Chrystusowi i Jego orędzium, a które jest tak potrzebne w kulturach naznaczonych sekularyzmem, jak również tam, gdzie ludzie jeszcze nie znają Chrystusa i Jego orędzia. Ponadto wszystkie podstawowe formy działalności uniwersytetu są związane i zharmonizowane z misją ewangelizacyjną Kościoła: badania prowadzone w świetle chrześcijańskiego orędzia mają oddawać nowe odkrycia człowieka do dyspozycji jednostek i społeczeństwa; formacja dokonująca się w kontekście wiary winna kształtować ludzi zdolnych do rozumnego i krytycznego osądu oraz świadomych transcendentnej godności osoby ludzkiej; formacja zawodowa powinna wpajać także wartości moralne oraz postawę służby ludziom i społeczności; dialog z kulturą ma sprzyjać lepszemu rozumieniu

5 Paweł VI, adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* o ewangelizacji w świecie współczesnym (8 XII 1975), 22.

wiary; poszukiwania teologiczne mają umożliwiać wiernie wypowiedanie się we współczesnym języku”⁶.

Sam Benedykt XVI powoływał się kilkakrotnie na ten tekst. Na przykład w czasie wizyty duszpasterskiej w Stanach Zjednoczonych głosił z wielką siłą katolickość uniwersytetów: „To wymaga, by publiczne świadectwo postępowania na wzór Chrystusa, opartego na Piśmie Świętym i Magisterium Kościoła, kształtowało wszystkie aspekty życia instytucji, tak w klasach szkolnych, jak i poza nimi. Każde odejście od tej koncepcji osłabia tożsamość katolicką i zamiast zwiększać wolność, nieuchronnie wprowadza zamęt moralny, intelektualny i duchowy”⁷.

Niekiedy w krajach należących do tradycji chrześcijańskiej występuje silna pokusa sekularyzacji uniwersytetów katolickich: poprzez usuwanie aspektu wyznaniowego zminimalizowane zostają oznaki ich katolickiej tożsamości, która zostaje zredukowana do konsensusu humanistycznego, a chrześcijaństwo jedynie do systemu wartości. Natomiast kontynuując nauki Jana Pawła II, obecny papież mówi, że „«katolickość» uniwersytetu w niczym go nie ogranicza, ale raczej w najwyższym stopniu dowartościowuje”⁸.

6 Jan Paweł II, konst. apost. *Ex corde Ecclesiae* o uniwersytetach katolickich (15 VIII 1990), 49.

7 Benedykt XVI, Przemówienie podczas wizyty na Katolickim Uniwersytecie Ameryki (17 IV 2008).

8 Benedykt XVI, Przemówienie do pracowników i studentów Katolickiego Uniwersytetu Sacro Cuore (25 XI 2005).

2. Drugi powód wyjaśnia znaczenie i rolę uniwersytetów katolickich w dziele nowej ewangelizacji. Główną intuicją pontyfikatu papieża Pawła VI, którego nauki inspirowały Jana Pawła II i Benedykta XVI, jest przekonanie, że aby udało się krzewić wiarę, musi ona stać się częścią kultury. Po nauczaniu apostolskim (kerygmacie) i katechezie, wiara stopniowo musi przenikać kultury, nigdy się z nimi nie utożsamiając. Z drugiej strony Ewangelia jest głoszona ludziom, którzy są częścią kultury, musi więc przeniknąć przez tę kulturę. Dlatego, jak zauważył Paweł VI, „należy ewangelizować i to nie od zewnątrz, jak by się dodawało jakąś ozdobę czy kolor, ale od wewnątrz, od centrum życiowego i korzeni życia”⁹.

Obecnie uniwersytety katolickie mają misję tworzenia pomostu między wiarą a kulturą. Jan Paweł II mówił – w sposób niemal poufny – o katolickich wspólnotach uniwersyteckich, które napotkał podczas swoich podróży: „Wspólnoty te są dla mnie żywym i obiecującym znakiem płodności chrześcijańskiego umysłu we wszystkich kulturach. Pozwalają mi żywić nadzieję na nowy rozkwit chrześcijańskiej kultury w wielorakim i bogatym kontekście naszej epoki przemian, która niewątpliwie stoi wobec bardzo poważnych wyzwań, ale dzięki działaniu Ducha prawdy i miłości niesie z sobą także wiele obietnic”¹⁰. Już

9 Paweł VI, adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* o ewangelizacji w świecie współczesnym (8 XII 1975), 20.

10 Jan Paweł II, konst. apost. *Ex corde Ecclesiae* o uniwersytetach katolickich (15 VIII 1990), 2.

Paweł VI wskazał, że „Kościół nie tylko ma głosić Ewangelię w coraz odleglejszych zakątkach ziemi i coraz większym rzeszom ludzi, ale także mocą Ewangelii ma osiągnąć i jakby przewracać kryteria oceny, hierarchię dóbr, postawy i nawyki myślowe, bodźce postępowania i modele życiowe rodzaju ludzkiego, które stoją w sprzeczności ze słowem Bożym i planem zbawczym”¹¹.

3. Inny powód, który sprawia, że szczególnie pilne stało się dzisiaj zaangażowanie uniwersytetów katolickich w dzieło nowej ewangelizacji, jest następujący: „powinna między innymi budzić wśród bogatych świadomość, że nadszedł czas, by stać się naprawdę braćmi ubogich we wspólnym zwróceniu się ku «rozwojowi integralnemu», otwartemu na Absolut”¹². W rzeczy samej, jednym z podstawowych celów uczelni katolickiej jest służba społeczeństwu: „Podstawową misją uniwersytetu jest nieustanne poszukiwanie prawdy poprzez badania naukowe, przechowywanie i przekazywanie wiedzy dla dobra społeczeństwa”¹³. Przychodzą mi w tym miejscu na myśl słowa Pawła VI, który zauważył, że „ludzie często dlatego cierpią, gdyż nie dość [...] myślą i rozważają”¹⁴.

11 Paweł VI, adhort. apost. *Evangelii nuntiandi* o ewangelizacji w świecie współczesnym (8 XII 1975), 19.

12 Jan Paweł II, enc. *Redemptoris missio* o stałej aktualności posłania misyjnego (7 XII 1990), 59.

13 Jan Paweł II, konst. apost. *Ex corde Ecclesiae* o uniwersytetach katolickich (15 VIII 1990), 30.

14 Paweł VI, enc. *Populorum progressio* o popieraniu rozwoju ludów (26 III 1967), 85.

Uniwersytety, zwłaszcza katolickie, powinny chyba być miejscem myślenia, którego świat tak bardzo potrzebuje? Jest to szczególnie ważne, ponieważ jedną z głównych przyczyn kryzysu, który dotyczy całego społeczeństwa, jest fakt, że każde społeczeństwo posiada ściśle redukcjonistyczną i fragmentaryczną wizję rzeczywistości, często analizowaną w kategoriach wyłącznie ekonomicznych lub społecznych – kryzys ten nie jest ujęty w jej kulturowym i duchowym wymiarze. Czy uniwersytet nie powinien zamiast tego być miejscem, gdzie wiele perspektyw przecina się i łączy w odniesieniu do ich indywidualnych epistemologii? Dlatego też, jeśli uniwersytet pogarsza tę rzeczywistość, sprzyjając fragmentacji i separacji wiedzy lub nauczając tylko operatywnego podejścia do rzeczywistości, zdradza swoją misję.

W przemówieniu w Ratyźbonie Benedykt XVI przypomniał swoje doświadczenie profesora, zgodnie z którym specjalizacja utrudnia czasem wzajemną komunikację¹⁵. W ten sposób uniwersytet zdradza swoje powołanie: „Uniwersytet ze swojej strony nigdy nie powinien zapominać o swoim szczególnym powołaniu bycia *universitas*, w którym różne dyscypliny, każda na swój sposób, są uważane za część większego *unum*. Jakże pilna jest potrzeba odnalezienia jedności wiedzy i przeciwdziałania tendencji do fragmentacji i braku

15 Por. Benedykt XVI, Przemówienie na Uniwersytecie w Ratyźbonie (12 IX 2006).

komunikatywności”¹⁶. Otóż jednym z powołań uniwersytetu katolickiego jest ten niekończący się dialog pomiędzy różnymi dyscyplinami, poczynwszy od tego pomiędzy wiarą a rozumem¹⁷. Mówiąc w kategoriach obecnego papieża, instytucje te muszą być miejscem rozumu – poszerzającego się i wzbogacającego. W tym samym przemówieniu na Uniwersytecie w Ratyźbonie, Benedykt XVI wezwał do rozszerzenia naszej koncepcji rozumu i posługiwania się nim. To nowe wykorzystanie rozumu, które zgodnie ze swoim powołaniem katolicki uniwersytet powinien promować, przyniesie owoce nie tylko dla wspierania rozwoju wiedzy, ale także dla rozwoju społeczeństw: integralna wizja człowieka i prawdy będzie wpasowywać się w poszukiwanie dobra dla wszystkich ludzi.

4. Wreszcie to, co jest prawdą dla katolickiego uniwersytetu jako całości, jest prawdą w unikalny sposób dla wydziału teologicznego, który musi być jego sercem. Jest istotne, że pierwszy cytat biblijny w liście apostoelskim *Ubicumque et semper*, który ustanowił Papieską Radę ds.

¹⁶ Benedykt XVI, Przemówienie do uczestników europejskiego spotkania profesorów uniwersyteckich (Rzym, 23 VI 2007).

¹⁷ Jan Paweł II, konst. apost. *Ex corde Ecclesiae* o uniwersytetach katolickich (15 VIII 1990), 17: „W dążeniu do integracji wiedzy [...] szczególnym zadaniem uniwersytetu katolickiego jest prowadzenie dialogu między wiarą a rozumem, w taki sposób by można było w całej pełni dostrzec, iż wiara i rozum spotykają się w jedynej prawdzie”.

Krzewienia Nowej Ewangelizacji, jest dokładnie taki sam, jak cytat z Pisma Świętego użyty przez konstytucję apostołską *Sapientia Christiana*¹⁸: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28, 19–20). Adhortacja apostołska Jana Pawła II do franciszkanów może zostać rozszerzona na cały Kościół: „Będąc niezbędną podporą dla głoszenia Ewangelii, studia są dla nas «podstawowym wymogiem ewangelizacji»” – pisze papież i dodaje: „Zachęcam was, aby przejść bezpośrednio do dynamiki ewangelizacji odnowionej przez promowanie studiowania teologii, nauki kościelnej *par excellence*”¹⁹.

Kilka zastosowań praktycznych

„Dziś Kościół musi uczynić *wielki krok naprzód* na drodze ewangelizacji, wkroczyć *w nowy etap historii* swojego misyjnego dynamizmu”²⁰, w szczególno-

18 Jan Paweł II, konst. apost. *Sapientia Christiana* przeznaczona dla uniwersytetów i fakultetów kościelnych (15 IV 1979), preambuła, IV.

19 Jan Paweł II, Przesłanie do Kapituły Generalnej Zakonu Braci Mniejszych (San Diego, 4 V 1991), 6 i 8.

20 Jan Paweł II, adhort. apost. *Christifideles laici* o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie (30 XII 1988), 35.

ści poprzez jego instytucje, takie jak uniwersytety katolickie. Na zgromadzeniu ogólnym CELAM (Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej) na Haiti w 1983 roku Jan Paweł II użył wyrażenia, które powtórzył kilka razy później. Mówił o „ewangelizacji nowej w swej żarliwości, w swoich metodach i w sposobach jej wyrażania”²¹. Równie istotne jest, aby misja uczelni katolickich odnawiała się w swym zapale, w swoich metodach i w sposobach jej wyrażania.

a) *Żarliwość*

„Żarliwość” pochodzi od łacińskiego czasownika *ardere* – „spalać”. To żarliwość sprawiła, że Chrystus powiedział: „Przyszedłem rzucić ogień na ziemię i jakże bardzo pragnę, żeby on już zapłonął” (Łk 12, 49). Dlatego ta nowa ewangelizacja „jest podjęciem nowej gorliwości na drodze apostołskiej. Ma na celu oświetlanie całego zapалу wiary w Jezusa Chrystusa, którą otrzymaliśmy jako dar, i głoszenie naszym braciom i siostram z miast i wsi miłości Boga, który daje zbawienie przez Jego Syna”²². Często, szczególnie w naszych krajach odwiecznego chrześcijaństwa, instytucje kościelne są

²¹ Jan Paweł II, Przemówienie do XIX Zgromadzenia CELAM (Port-au-Prince, 9 III 1983), 3.

²² Jan Paweł II, Przemówienie do biskupów z francuskiego regionu północnego (18 I 1992), 5.

zagrożone przez uczucie wyczerpania, pytanie „po co?”, czyli ekwiwalent pytania „czy to nadal możliwe?” (w domyśle: głosić Ewangelię w sceptycznym świecie naznaczonym relatywizmem, w pluralistycznym społeczeństwie mało sprzyjającym chrześcijaństwu itp.). W tym lenistwie, do którego rzadko się przyznajemy, jest kwestionowana sama nadzieja. To smutek zniechęconego bogatego młodego człowieka. Odpowiedź Jezusa dziś jest nadal aktualna. Jan Paweł II zadał pytanie: „czy to nadal możliwe?” właśnie odnośnie do nowej ewangelizacji i odpowiedział słowami samego Jezusa, komentując odmowę bogatego młodzieńca: „Stawiamy te pytania w imię «nowej ewangelizacji»... Jeśli zdaje się to po ludzku niemożliwe, słuchajmy odpowiedzi Chrystusa. Odpowiedź Chrystusa brzmi: «U ludzi to niemożliwe, ale nie u Boga». «U Boga wszystko jest możliwe»”²³. Aby zwrócić się do państw znajdujących się w niebezpieczeństwie braku nadziei, uniwersytety katolickie potrzebują nowej żarliwości, nowego ognia podobnego do tego, który miał w sobie Chrystus od czasu Paschy. Ale tylko ten, którzy jest żarliwy, może ogrzać, tylko ten, kto nosi w sobie światło, może oświecić. Wskazany jest zatem rachunek sumienia. W tym celu, uniwersytet katolicki może zadać sobie wiele pytań, które zgodne są z wieloma kryteriami ustanowionymi przez Benedykta XVI z okazji jednej z jego podróży apostołskich:

²³ Jan Paweł II, Homilia podczas Mszy św. na stadionie Meinau (Strasburg, 9 X 1988).

„Ta sama dynamika tożsamości wspólnotowej – do kogo należę? – ożywia *ethos* naszych katolickich instytucji. Tożsamość katolicka uniwersytetu czy szkoły katolickiej nie jest po prostu kwestią liczby ich studentów katolików. Jest to kwestia przekonania – czy naprawdę wierzymy, że tylko w misterium Słowa Wcielonego wyjaśnia się misterium człowieka?²⁴ Czy naprawdę jesteśmy gotowi zawierzyć całe nasze jestestwo – intelekt i wolę, umysł i serce – Bogu? Czy akceptujemy prawdę objawioną przez Chrystusa? Czy wiara jest naprawdę obecna w naszych uczelniach i szkołach? Czy wyraża się tam żywo w liturgii, sakramentach, poprzez modlitwę, dobre uczynki, troskę o sprawiedliwość i szacunek dla stwórczego dzieła Boga? Jedynie w ten sposób rzeczywiście dajemy świadectwo o znaczeniu tego, kim jesteśmy i w co wierzymy”²⁵.

b) *Metody*

Realizacja naczelnego zadania duszpasterskiego, jakim jest nowa ewangelizacja, obejmująca cały Lud Boży domaga się nowej gorliwości, nowych metod i nowego

²⁴ Sobór Watykański II, konst. *Gaudium et spes* o Kościele w świecie współczesnym (7 XII 1965), 22.

²⁵ Benedykt XVI, Przemówienie podczas wizyty na Katolickim Uniwersytecie Ameryki w Waszyngtonie (17 IV 2008).

sposobu głoszenia i dawania świadectwa Ewangelii²⁶. W szczególności Duch, który czyni wszystkie rzeczy nowymi (por. Ap 21, 5), inspiruje nowe sposoby. Jan Paweł II powiedział nowym biskupom, że „Duch Święty prowadzi Kościół i daje mu z jego potężnego tchu śmiałość, by odważyli się spróbować nowych metod ewangelizacji, aby dotrzeć do obszarów dotychczas niezbadanych”²⁷.

Nie miejsce tutaj, aby próbować zaproponować konkretne „metody”, aby ukierunkować nasze uczelnie na nową ewangelizację, tak różnorodne są sytuacje, konteksty, problemy. Można jednak wskazać tu metodę, która powinna być obowiązkowa. Na pewno uniwersytet katolicki jest otwarty dla wszystkich studentów, niezależnie od ich przekonań i przynależności religijnej. Jednakże częścią tożsamości tej instytucji jest zapewnienie – nie tylko zaferowanie – wszystkim studentom solidnych informacji na temat całej wiary chrześcijańskiej (a nie tylko religii), w szczególności w formie kursu. Oczywiście taka prezentacja powinna być interesująca, powinna nadawać się dla studentów i okazywać szacunek dla różnorodności przekonań. Wymaga to od wykładowców wiary, ale i pomysłowości. Z tego powodu uniwersytety katolickie znajdują

²⁶ Por. Jan Paweł II, adhort. apost. *Pastores dabo vobis* o formacji kapłanów we współczesnym świecie (25 III 1992), 18.

²⁷ Jan Paweł II, Przemówienie do biskupów nominatów (23 IX 2002), 5.

szczególne wsparcie dla ewangelizacji w Katechizmie Kościoła Katolickiego. W artykule 3 statutu Papiejskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji zawarty jest następujący wymóg: „Pośród specyficznych zadań Rady należy wymienić [...] promowanie posługiwania się Katechizmem Kościoła Katolickiego jako zasadniczym i pełnym wykładem treści wiary dla ludzi naszych czasów”. Z pewnością Rok Wiary, który rozpoczyna się w październiku, jest idealną okazją dla uniwersytetów do refleksji nad sposobem, w jaki mogą one korzystać z tego daru Bożego, jakim jest Katechizm Kościoła Katolickiego.

Dodajmy, że „badania naukowe prowadzone na uniwersytecie katolickim muszą zawsze brać pod uwagę implikacje etyczne i moralne zarówno stosowanych metod, jak i dokonywanych odkryć”²⁸. Tak więc poza prezentacją wiary chrześcijańskiej, studenci muszą przejść również kurs nauki społecznej Kościoła: „«Nowa ewangelizacja», której współczesny świat pilnie potrzebuje i której konieczność wielokrotnie podkreślałem, musi uczynić jednym ze swych istotnych elementów głoszenie nauki społecznej Kościoła, który zdolny jest dzisiaj, tak jak za czasów Leona XIII, wskazywać słuszną drogę i podejmować wielkie wyzwania współczesnej epoki, podczas gdy ideologie tracą wiarygodność. Tak jak wówczas, trzeba

²⁸ Jan Paweł II, konst. apost. *Ex corde Ecclesiae* o uniwersytetach katolickich (15 VIII 1990), 18.

dziś powtórzyć, że nie ma prawdziwego rozwiązania «kwestii społecznej» poza Ewangelią²⁹.

c) Sposoby wyrażania

Jak wyrazić to zdecydowane zaangażowanie uniwersytetów katolickich w dzieło nowej ewangelizacji? Tutaj również ograniczę się jedynie do kilku uwag.

1. Przede wszystkim, miłość jest niezbędnym pośrednikiem nowej ewangelizacji. „To nie nauka odkupuje człowieka. Człowiek zostaje odkupiony przez miłość”³⁰.

To, co Jan Paweł II powiedział o osobach konsekrowanych, można zastosować do wszystkich chrześcijan: „Nie istnieje niezawodny przepis na nową ewangelizację Europy. Tym, co mężczyźni i kobiety życia konsekrowanego są winni swoim bliźnim, jest właśnie miłość. Tajemnica wszelkiej ewangelizacji tkwi w odkryciu, że miłość do Boga musi przekształcić się w służbę dla bliźniego”³¹. Uniwersytet zbyt długo oddzielał *veritas* od *caritas*. Benedykt XVI jednoczy je w głębi na przy-

29 Jan Paweł II, enc. *Centesimus Annus* w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum* (1 V 1991), 5.

30 Benedykt XVI, enc. *Spe salvi* o nadziei chrześcijańskiej (30 XI 2007), 26.

31 Jan Paweł II, Orędzie do X Zgromadzenia Konferencji Wyższych Przełożonych Europy (17 XI 2001), 4.

kład w tej szczęśliwej formule, tak starannie doprecyzowanej: „Prawda jest bowiem *lógos* tworzącym *diálogos*, a więc komunikację i komunie”³².

2. Chciałbym również zwrócić uwagę na ważną formułę z listu apostołskiego *Ubicumque et semper*, która mogłaby przejść niezauważona: „podstawą wszelkiej ewangelizacji ludzki projekt ekspansji, lecz rodzi ją pragnienie podzielenia się nieocenionym darem, jaki Bóg zechciał nam uczynić, dopuszczając nas do udziału w swoim życiu”. To zdanie to nie tylko odpowiedź na silnie obecne na Zachodzie podejrzenie prozelityzmu, a zatem zamachu na wolność myśli. Przypomina ewangelizatorowi, że najważniejszą rzeczą jest nie tyle to, co robi, ale to, co otrzymuje; a więc nie tylko jego praca, ale i jego obecność: każdy misjonarz jest wysłannikiem. „Któż będzie cię wyróżniał? Cóż masz, czego byś nie otrzymał? A jeśliś otrzymał, to czemu się chępisz, tak jakbyś nie otrzymał?” (1 Kor 4, 7). Dlatego właśnie uniwersytety katolickie muszą najpierw przeżyć ten dar, zanim go zaczną głosić. Chrystus wzywa Apostołów: „Darmo otrzymaliście, darmo dawajcie” (Mt 10, 8). Znamienne jest, że zdanie to zostało wypowiedziane jako część mowy w sprawie misji w Ewangelii św. Mateusza. Zasada „darmowości” – tego „pulsowania” między przyjmowaniem i dawaniem – nabiera pełnego znaczenia właśnie w kontekście misji.

32 Benedykt XVI, enc. *Caritas in veritate* o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie (29 VI 2009), 4.

3. Wreszcie – co dobrze wiemy i co stanowi ciągłość z poprzednimi obserwacjami – świadectwo może być dwojakie: istnieje świadectwo słowa i świadectwo życia. Pewna liczba wykładowców i osób zaangażowanych w działalność na katolickich uczelniach daje świadectwo życia w służbie studentom, w przekazywaniu i poszukiwaniu wiedzy. Osoba niebędąca chrześcijaninem ma prawo oczekiwać spójności życia od tych, którzy nazywają siebie chrześcijanami, oraz stylu życia zgodnego z wymaganiami Ewangelii. Ten, który jest Prawdą i Życiem (por. J 14, 9) żył w tej jedności; teraz daje On swoim uczniom Ducha, aby pomóc im przejść ku tej harmonii. Pamiętajmy te ważne słowa Pawła VI na Papieskiej Radzie ds. Świeckich: „Człowiek współczesny chętniej słucha świadków niż nauczycieli; a jeśli już nawet słucha nauczycieli, to dlatego że są oni równocześnie świadkami”³³.

Jednak to świadectwo może nie być wystarczające. Musi mu towarzyszyć, jak powiedzieliśmy, jasne wyrażenie słowa Chrystusa Zbawiciela. A temu, kto się boi, że nie ma wystarczająco dużo wiary, aby głosić Ewangelię, Jan Paweł II odpowiada: „Wiara umacnia się, gdy jest przekazywana! Nowa ewangelizacja ludów chrześcijańskich znajdzie natchnienie i oparcie w oddaniu się działalności misyjnej”³⁴.

³³ Paweł VI, Przemówienie podczas audiencji ogólnej (2 XI 1974).

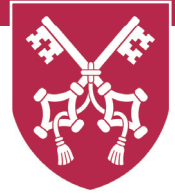
³⁴ Jan Paweł II, enc. *Redemptoris missio* o stałej aktualności posłania misyjnego (7 XII 1990), 2.

Wniosek

Uniwersytety katolickie i nowa ewangelizacja stanowią części proroczej misji Kościoła. W swoim orędziu na Światowy Dzień Misyjny papież Jan Paweł II powiedział, że „Kościół, [...] zdążając ku trzeciemu tysiącleciu, z nową siłą podejmuje swą misję «ewangelizowania», czyli głoszenia [...] Chrystusa, który jest «drogą, prawdą i życiem» dla człowieka naszych i wszystkich czasów”³⁵. Podobnie uniwersytet katolicki musi być wierny swojej kościelnej tożsamości, kontynuując albo stając się na nowo uniwersytetem „zasadniczo misyjnym”.

przekład nieautoryzowany

³⁵ Jan Paweł II, Orędzie na Światowy Dzień Misyjny 1986 (8 v 1986), 3.

card. prof. Tarcisio Bertone SDB

*Il ruolo delle università cattoliche
nell'opera della nuova evangelizzazione*

*Lectio magistralis
in occasione del conferimento
della Laurea Honoris Causa da parte
della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia,
8 giugno 2012*

Permettetemi di rivolgere un cordiale saluto a tutti i presenti; ai signori Cardinali e Vescovi, in particolare Sua Eccellenza Monsignor Józef Kowalczyk, primate della Polonia, e Sua Eccellenza Monsignor Celestino Migliore, Nunzio Apostolico.

Saluto con deferenza le illustri Autorità civili e militari e i membri del corpo diplomatico.

La mia gratitudine va in special modo al Gran Cancelliere, Sua Eminenza Cardinale Stanisław Dziwisz, al Rettore Magnifico Monsignore Professore Władysław Zuziak e all'intero Senato Accademico di questa Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia.

Sono lieto della presenza dei Rettori degli Atenei e Istituti di Studi Superiori della Polonia, e specialmente

di Cracovia, dei Decani delle Facoltà Teologiche della Polonia.

Vi ringrazio in anticipo per l'ascolto di questa mia esposizione che ha come titolo "Il ruolo delle università cattoliche nell'opera della nuova evangelizzazione".

La nuova evangelizzazione

Desidero innanzitutto soffermarmi sul concetto di "nuova evangelizzazione", tanto presente nel linguaggio e nei programmi pastorali del post Concilio e dibattuta nelle università cattoliche. Esso merita una previa riflessione per la complessità dei significati e dei contenuti che comporta. Anzitutto è da osservare che "evangelizzare" non è opera occasionale o temporanea, ma impegno stabile e costituzionale necessità della Chiesa.

La specificità della nuova evangelizzazione la differenzia dall'attività ordinaria della Chiesa e dalla missione *ad gentes*. L'aggettivo "nuova" non qualifica i territori di missione – nuovi Paesi da evangelizzare –, né i protagonisti – nuovi tipi di evangelizzatori –, né le finalità dell'annuncio del Vangelo – lo scopo è sempre lo stesso: annunciare per salvare, (cfr *Mt* 28, 19–20). "Nuova" non significa nemmeno una ri-evangelizzazione, in senso proprio, di territori già evangelizzati.

L'originalità concerne la *modalità* o la *forma* dell'evangelizzazione. Questa esigenza di un approccio inedito all'evangelizzazione quanto alle sue vie e alle sue forme

parte da un dato storico: la situazione *nuova* dei Paesi e delle culture di tradizione cristiana, in cui il Vangelo fu annunciato a volte molto tempo fa.

Oggi, l'ateismo militante è in gran parte arretrato; lascia piuttosto il campo a una certa indifferenza, a una curiosità, ma largamente marcata da una profonda ignoranza su ciò che è il Vangelo, e un desiderio di tolleranza universale che elimina ogni differenza tra le confessioni religiose. Questa ignoranza e questa confusione, che può andare fino al sincretismo, si accompagnano anche, in un certo numero di Paesi di antica tradizione cristiana, ad una grande sfiducia verso tutto ciò che potrebbe dare visibilità nello spazio pubblico alle religioni in generale e al Cristianesimo in particolare, e conduce così, in nome di una laicità male intesa, ad una privatizzazione delle loro manifestazioni, dunque a un imbavagliamento totale della parola della Chiesa e ad una deleteria sparizione della sua presenza nel dibattito sociale.

Questa ignoranza accompagnata da una cancellazione è un'immensa perdita non solo per la Chiesa, ma per l'uomo contemporaneo. Come hanno ampiamente mostrato numerosi e penetranti studi del Professore belga di antropologia religiosa Julien Ries, che il Papa Benedetto XVI ha recentemente elevato alla dignità cardinalizia, l'uomo è per natura religioso: le primissime tracce dell'ominizzazione sono anche testimonianze della sua apertura ad una trascendenza che lo supera. E' impossibile osservare un *homo sapiens* che non sia un *homo religiosus*. La figura di una cultura in cui

gli uomini vivono in maggioranza *etsi Deus non daretur* è recente e localizzata. “Interi paesi e nazioni – scriveva Giovanni Paolo II nell’Esortazione apostolica *Christifideles laici* –, dove la religione e la vita cristiana erano un tempo quanto mai fiorenti e capaci di dar origine a comunità di fede viva e operosa, sono ora messi a dura prova, e talvolta sono persino radicalmente trasformati, dal continuo diffondersi dell’indifferentismo, del secolarismo e dell’ateismo. Si tratta, in particolare, dei paesi e delle nazioni del cosiddetto Primo Mondo, nel quale il benessere economico e il consumismo, anche se frammisti a paurose situazioni di povertà e di miseria, ispirano e sostengono una vita vissuta «come se Dio non esistesse»” (n. 34).

Di fronte a ciò che Benedetto XVI chiama una “perdita preoccupante del senso del sacro”, è dunque apparso necessario proporre una “nuova evangelizzazione”¹, cioè una rinnovata proposta della fede. Anche se il termine “nuova evangelizzazione” non compare in Paolo VI, la sua realtà è ben presente nei suoi scritti, specialmente nell’importante esortazione apostolica *Evangelii nuntiandi* sull’evangelizzazione nel mondo contemporaneo (cfr, in particolare, nn. 52 et 56). Si deve al Papa Giovanni Paolo II l’introduzione dell’espressione e soprattutto il suo uso massiccio (la si trova più di 200

¹ Benedetto XVI, Lettera apostolica *Ubicumque et semper* con la quale è istituito il Pontificio Consiglio per la promozione della nuova evangelizzazione, 21 settembre 2010.

volte), così che si può dire che la nuova evangelizzazione è una delle linee-guida del suo pontificato. “Il fenomeno della scristianizzazione colpisce i popoli cristiani di vecchia data e reclama, senza alcuna dilazione, una nuova evangelizzazione”².

Con grande evidenza, l’attuale Pontefice l’ha iscritta a sua volta tra le prospettive prioritarie della sua missione. La seconda parte della sua prima Enciclica ha, per esempio, mostrato ampiamente come “la carità della Chiesa è la manifestazione dell’amore trinitario” e costituisce una vera “evangelizzazione”³. Così egli scrive nella lettera apostolica *Ubicumque et semper*. I Paesi di antica tradizione cristiana sono giunti “persino a porre in questione quei fondamenti che apparivano indiscutibili, come la fede in un Dio creatore e provvidente, la rivelazione di Gesù Cristo unico salvatore, e la comune comprensione delle esperienze fondamentali dell’uomo quali il nascere, il morire, il vivere in una famiglia, il riferimento ad una legge morale naturale”. Pertanto, per le “Chiese di antica fondazione”, il Papa Benedetto XVI considera “opportuno offrire delle risposte adeguate perché la Chiesa intera, lasciandosi rigenerare dalla forza dello Spirito Santo, si presenti al mondo

2 Giovanni Paolo II, Esortazione apostolica *Christifideles laici* su vocazione e missione dei laici nella Chiesa e nel mondo, 30 dicembre 1988, 4.

3 Benedetto XVI, Lettera enciclica *Deus caritas est* sull’amore cristiano, 25 dicembre 2005, 19.

contemporaneo con uno slancio missionario in grado di promuovere una nuova evangelizzazione”⁴.

Abbiamo visto fin qui che occorrono nuove modalità o forme di evangelizzazione, per rivolgersi ai battezzati la cui fede si è spenta e che non sono più praticanti. Ciò non deve far pensare che sia inutile la riflessione sul passato, e soprattutto che non valga anche oggi l’instimabile patrimonio di esperienza della Chiesa. Dice il Vangelo: “Ogni scriba, divenuto discepolo del regno dei cieli, è simile a un padrone di casa che estrae dal suo tesoro cose nuove e cose antiche” (Mt 13, 52). Anche nella nuova evangelizzazione c’è bisogno delle cose antiche e nuove del tesoro. Un proverbio latino dice: “*Tempora mutantur et nos mutamur in illis*”; perciò dobbiamo estrarre dal tesoro sempre anche cose nuove.

Concludo questa prima parte con l’invito alla fiducia rivolto da Benedetto XVI ai partecipanti al convegno internazionale organizzato dal Pontificio Consiglio per la Promozione della nuova evangelizzazione il 15 ottobre 2011: “Nonostante questa condizione dell’uomo contemporaneo, possiamo ancora affermare con certezza, come agli inizi del Cristianesimo, che la Parola di Dio continua a crescere e a diffondersi. Perché? Vorrei accennare ad almeno tre motivi. Il primo è che la forza della Parola non dipende anzitutto dalla nostra azione, dai nostri mezzi, dal nostro «fare», ma da Dio, che nasconde la sua potenza sotto i segni della debolezza, che

4 *Ubicumque et semper.*

si rende presente nella brezza leggera del mattino (cfr *1 Re* 19, 12), che si rivela sul legno della Croce. Dobbiamo sempre credere nell'umile potenza della Parola di Dio e lasciare che Dio agisca! Il secondo motivo è perché il seme della Parola, come narra la parabola evangelica del Semiatore, cade anche oggi ancora in un terreno buono che la accoglie e produce frutto (cfr *Mt* 13, 3-9).

Fiducia in Dio, dunque, e nella sua Parola, insieme con sano realismo, che chiede di riconoscere gli ostacoli, di cercare di smontare i pregiudizi, di preparare quanto meglio possibile il terreno prima di gettare il seme del Vangelo.

La Chiesa intende cogliere positivamente questa sfida, offrendo alla società intera nuove vie di incontro e di dialogo a partire dal Vangelo. Pertanto, la nuova evangelizzazione non è solo un "correre ai ripari", ma una "nuova primavera"; un mezzo per valorizzare i nuovi germogli che spuntano in un bosco antico.

Nel Libro dell'*Apocalisse*, la lettera indirizzata all'Angelo della Chiesa di Efeso dice: "Sei perseverante e hai molto sopportato per il mio nome. Ho però da rimproverarti di avere abbandonato il tuo primo amore" (*Ap* 2, 3-4). Il cuore dell'evangelizzazione, in ogni epoca, è questo "primo amore", che prende vita in ogni nuova generazione, riflesso dell'amore immenso che Dio Padre ha dimostrato per noi donandoci il suo Figlio. I primi cristiani, i martiri e gli altri santi di tutti i tempi – anche del nostro tempo – ne sono testimoni autentici. Lo splendore dell'arte cristiana e la bellezza della

riflessione filosofica illuminata dalla fede ne parlano con eloquenza. L'ineffabile evidenza dell'esperienza mistica annuncia questo amore, questa pace e gioia che superano ogni intelligenza e ogni nostra aspettativa.

Quel "primo amore" è, ai nostri giorni, la forza che muove il cuore e i passi di tanti nuovi evangelizzatori: persone, famiglie, comunità e movimenti ecclesiali. Esso è il tesoro antico e sempre nuovo del Vangelo. Perché l'amore di Dio verso di noi non cambia, non muta la sua fedeltà e non finisce la sua misericordia. Quella fedeltà che, quando Dio domanda: "Chi manderò e chi andrà per noi?", dà la forza di rispondere: "Eccomi, mandame" (Is 6, 8). L'amore di Dio chiama ad una comunione di vita che nasce nel seno della comunità e che si realizza al suo servizio. La nuova evangelizzazione è un tentativo continuo di vivere e annunciare questa vita, è un'intelligenza della fede che sa capire e far capire il legame vitale tra le cose antiche e nuove di quel tesoro che è il Vangelo di Cristo.

Le università cattoliche

Veniamo ora al ruolo delle università cattoliche in questo contesto di nuova evangelizzazione. Esse vi sono coinvolte per almeno tre ragioni fondamentali.

1. La nuova evangelizzazione si caratterizza per un annuncio chiaro ed esplicito di Cristo. "Non c'è vera evangelizzazione se il nome, l'insegnamento, la vita, le

promesse, il Regno, il mistero di Gesù di Nazareth, Figlio di Dio, non siano proclamati”, scriveva Paolo VI nella *Evangelii nuntiandi*⁵. In effetti, questo messaggio è perenne, come afferma, con grande forza, un passo della *Lettera agli Ebrei*, citato nella Lettera apostolica *Ubicumque et semper*: Gesù Cristo è lo stesso “ieri, oggi e per sempre” (*Eb* 13, 8).

Ora, questo annuncio fa parte della missione dell’università. E’ ciò che afferma l’importante paragrafo che conclude la “*magna charta*” delle università cattoliche che è la Costituzione apostolica *Ex corde Ecclesiae*: “Secondo la propria natura, ogni università cattolica offre un importante contributo alla Chiesa nella sua opera di evangelizzazione. Si tratta di una vitale testimonianza di ordine istituzionale da rendere a Cristo e al suo messaggio, così necessario nelle culture contrassegnate dal secolarismo, o là dove Cristo e il suo messaggio di fatto non sono ancora conosciuti. Inoltre, tutte le attività fondamentali di una università cattolica sono collegate e armonizzate con la missione evangelizzatrice della Chiesa: la ricerca condotta alla luce del messaggio cristiano, che metta le nuove scoperte umane al servizio degli individui e della società; la formazione attuata in un contesto di fede, che prepari persone capaci di un giudizio razionale e critico e consapevoli della

⁵ Paolo VI, Esortazione apostolica *Evangelii nuntiandi* sull’evangelizzazione nel mondo contemporaneo, 8 dicembre 1975, 22.

trascendente dignità della persona umana; la formazione professionale, che comprenda i valori etici e il senso di servizio alle persone e alla società; il dialogo con la cultura, che favorisca una migliore comprensione della fede; la ricerca teologica, che aiuti la fede a esprimersi in un linguaggio moderno”⁶.

Lo stesso Benedetto XVI l’ha richiamato in diverse occasioni. Ad esempio in occasione della Visita pastorale negli Stati Uniti egli affermò con grande forza la cattolicità dell’università: “la testimonianza pubblica al modo d’essere di Cristo, come risulta dal Vangelo ed è proposto dal Magistero della Chiesa, modelli ogni aspetto della vita istituzionale sia all’interno che all’esterno delle aule scolastiche. Prendere la distanza da questa visione indebolisce l’identità cattolica e, lungi dal far avanzare la libertà, inevitabilmente conduce alla confusione sia morale che intellettuale e spirituale”⁷.

Forte è a volte la tentazione della secolarizzazione per le università cattoliche presenti nei Paesi di tradizione cristiana: cancellando l’aspetto confessionale, esse minimizzano i segni della loro identità cattolica e riducono questa ad un umanesimo consensuale e il Cristianesimo a un insieme di valori. Al contrario, nella scia

⁶ Giovanni Paolo II, Costituzione apostolica *Ex corde Ecclesiae* sulle università cattoliche, 15 agosto 1990, 49.

⁷ Benedetto XVI, *Discorso ai rappresentanti del mondo universitario cattolico*, Università Cattolica d’America, Washington, 17 aprile 2008.

di Giovanni Paolo II, l'attuale Pontefice afferma che «il fatto di essere «cattolica» non mortifica in nulla l'università, ma piuttosto la valorizza al massimo»⁸.

2. Una seconda ragione spiega l'importanza e il ruolo delle università cattoliche nel quadro della nuova evangelizzazione. Un'intuizione centrale del pontificato del Papa Paolo VI, nel cui solco si sono posti Giovanni Paolo II e Benedetto XVI, è che, per incarnarsi, la fede deve passare nella cultura. Dopo il primo annuncio (*kerygma*) e la catechesi, la fede è chiamata progressivamente ad impregnare le culture, senza tuttavia mai identificarsi con esse. D'altra parte, il Vangelo è annunciato a uomini che fanno parte di una cultura, così che tale annuncio deve passare attraverso quella cultura. Ecco perché, come osservava Paolo VI, «occorre evangelizzare non in maniera decorativa, a somiglianza di vernice superficiale, ma in modo vitale, in profondità e fino alle radici»⁹. Ora, le università cattoliche hanno per missione di fare da ponte tra la fede e la cultura. Giovanni Paolo II lo diceva – quasi in tono confidenziale – a proposito delle comunità universitarie cattoliche che incontrava durante i suoi viaggi. «Esse – diceva – sono per me un segno vivo e promettente della fecondità dell'intelligenza cristiana nel cuore di ogni cultura. Esse mi danno la fondata

8 Benedetto XVI, *Discorso per l'inaugurazione dell'anno accademico dell'Università Cattolica del Sacro Cuore*, 25 novembre 2005.

9 *Evangelii nuntiandi*, 20.

speranza di una nuova fioritura della cultura cristiana nel molteplice e ricco contesto del nostro tempo in mutazione, il quale si trova certamente di fronte a gravi sfide, ma è anche portatore di tante promesse sotto l'azione dello Spirito di verità e di amore¹⁰. Di fatto, osservava già Paolo VI, “per la Chiesa non si tratta soltanto di predicare il Vangelo in fasce geografiche sempre più vaste o a popolazioni sempre più estese, ma anche di raggiungere e quasi sconvolgere mediante la forza del Vangelo i criteri di giudizio, i valori determinanti, i punti di interesse, le linee di pensiero, le fonti ispiratrici e i modelli di vita dell'umanità, che sono in contrasto con la Parola di Dio e col disegno della salvezza”¹¹.

3. Un altro motivo rende oggi particolarmente urgente il coinvolgimento delle università cattoliche nell'opera della nuova evangelizzazione: essa “deve, tra l'altro, creare nei ricchi la coscienza che è venuto il momento di farsi realmente fratelli dei poveri nella comune conversione allo sviluppo integrale, aperto all'Assoluto”¹². Infatti, una delle finalità fondamentali delle istituzioni superiori di insegnamento cattolico è il servizio della società: “La missione fondamentale di una università è la continua indagine della verità mediante

¹⁰ *Ex corde Ecclesia*, 2.

¹¹ *Evangelii nuntiandi*, 19.

¹² Giovanni Paolo II, Lettera enciclica *Redemptoris missio* sul valore permanente del mandato missionario, 7 dicembre 1990, 59.

la ricerca, la conservazione e la comunicazione del sapere per il bene della società”¹³. Viene alla mente la parola sferzante di Paolo VI che osservava che “il mondo soffre per mancanza di pensiero”¹⁴. L’università, specialmente cattolica, non deve forse essere quel luogo di pensiero di cui il mondo ha tanto bisogno? Ciò è tanto più vero dal momento che una delle principali ragioni della crisi che colpisce oggi tutta la società ed ogni società consiste in una visione strettamente riduttiva e frammentata della realtà: spesso analizzata in termini soltanto economici o sociali, questa crisi non è colta nelle sue dimensioni culturali e spirituali. L’università non dovrebbe invece essere il luogo in cui queste molteplici prospettive si incrociano e si fondono, nel rispetto delle epistemologie proprie? Pertanto, se essa aggrava questo stato di fatto favorendo la frammentazione e la separazione dei saperi o insegnando un approccio solamente operativo al reale, tradisce la sua missione.

Nel suo Discorso a Ratisbona, Benedetto XVI ha ricordato la sua esperienza di professore, secondo la quale “tutte le specializzazioni rendono a volte incapaci di comunicare gli uni con gli altri”¹⁵. Ciò facendo, l’università tradisce la propria vocazione: “L’universi-

¹³ *Ex corde Ecclesiae*, 30.

¹⁴ Paolo VI, Lettera enciclica *Populorum progressio*, lo sviluppo dei popoli, 26 marzo 1967, 85.

¹⁵ Benedetto XVI, *Discorso all’Università di Ratisbona*, 12 settembre 2006.

tà, da parte sua, non deve mai perdere di vista la sua chiamata particolare a essere una «*universitas*» in cui le varie discipline, ognuna a sua modo, siano considerate parte di un *unum* più grande. Quanto è urgente la necessità di riscoprire l'unità del sapere e di contrastare la tendenza alla frammentazione e all'assenza di comunicabilità¹⁶. Ebbene, una delle vocazioni dell'università cattolica consiste in questo dialogo incessante tra le diverse discipline, a cominciare da quello tra fede e ragione¹⁷. Per dirlo nei termini dell'attuale pontefice, queste istituzioni devono essere il luogo di una ragione allargata e arricchita. Nella stessa allocuzione all'università di Ratisbona, Benedetto XVI chiamava ad un "allargamento della nostra concezione e del nostro uso della ragione". Questo nuovo uso della ragione che l'università cattolica è chiamata a promuovere non porterà frutto soltanto per lo sviluppo del sapere, ma anche per lo sviluppo dei popoli: ad una visione integrale dell'uomo e della verità corrisponderà la ricerca del bene integrale dell'uomo.

4. Infine, ciò che vale per l'università cattolica nel suo insieme vale in modo singolare per la Facoltà di

16 Benedetto XVI, *Discorso ai partecipanti all'incontro europeo dei professori universitari*, Roma, 23 giugno 2007.

17 *Ex Corde Ecclesiae*, "L'università cattolica deve impegnarsi, più specificamente, nel dialogo tra fede e ragione, in modo che si possa vedere più profondamente come fede e ragione si incontrino nell'unica verità", 17.

Teologia, che deve esserne il cuore. E' significativo che la prima citazione biblica della Lettera apostolica *Ubi-cumque et semper*, con cui è istituito il Pontificio Consiglio per la Promozione della nuova evangelizzazione, sia esattamente la stessa dell'unico riferimento alla Scrittura fatto dalla Costituzione apostolica *Sapientia christiana*¹⁸: “Andate dunque e fate discepoli tutti i popoli, battezzandoli nel nome del Padre e del Figlio e dello Spirito Santo, insegnando loro a osservare tutto ciò che vi ho comandato” (*Mt* 28, 19–20). Un'esortazione di Giovanni Paolo II ai Francescani può essere estesa a tutta la Chiesa: “occorre considerare la formazione intellettuale come un'esigenza fondamentale dell'evangelizzazione”. E prosegue precisando: “vi incoraggio ad entrare immediatamente nella dinamica di un'evangelizzazione rigenerata, grazie alla promozione dello studio della teologia, scienza ecclesiale per eccellenza”¹⁹.

Qualche applicazione pratica

“La Chiesa deve fare oggi *un grande passo in avanti* nella sua evangelizzazione, deve entrare in *una nuova*

¹⁸ Giovanni Paolo II, Costituzione apostolica *Sapientia christiana* sulle università e le facoltà ecclesiastiche, 15 aprile 1979, Preambolo, IV.

¹⁹ Giovanni Paolo II, *Lettera pontificia all'Ordine dei Frati Minori*, 4 maggio 1991, nn. 6 et 8.

tappa storica del suo dinamismo missionario”²⁰, segnata-
mente mediante le sue istituzioni che sono le universi-
tà cattoliche. In occasione dell’Assemblea generale del
CELAM tenuta ad Haiti nel 1983, Giovanni Paolo II
utilizzò un’espressione che poi ha ripreso più volte in
seguito. Ha parlato di una “evangelizzazione nuova nel
suo ardore, nei suoi metodi e nella sua espressione”²¹.
Uguualmente, è necessario che la missione delle univer-
sità cattoliche sia rigenerata nel suo ardore, nei suoi me-
todi e nella sua espressione.

a) Il suo ardore

“Ardore” viene dal verbo latino *ardere*, “bruciare”.
E’ questo che fa dire a Cristo: “Sono venuto a portare
il fuoco sulla terra; e come vorrei che fosse già acceso!”
(Lc 12, 49). Per questa nuova evangelizzazione, “si tratta
di prendere un nuovo slancio sul cammino apostolico. Si
tratta di irradiare tutto l’ardore della fede in Gesù Cristo
che abbiamo ricevuto come un dono e di annunciare ai
nostri fratelli e alle nostre sorelle delle città e delle campa-
gne l’amore di Dio che ci offre la salvezza nel suo Figlio”²².

²⁰ *Christifideles laici*, 35.

²¹ Giovanni Paolo II, *Discorso all’Assemblea del CE-
LAM*, Port-au-Prince, 9 marzo 1983, III.

²² Giovanni Paolo II, *Allocuzione ai Vescovi francesi della
regione Nord*, 18 gennaio 1992, 5.

Spesso, soprattutto nei nostri Paesi di antica cristianità, le istituzioni ecclesiali sono minacciate da un sentimento di logoramento, da un “a che pro?” che equivale a “è ancora possibile?” (sottinteso: annunciare il Vangelo in un mondo scettico, segnato dal relativismo, in una società pluralista, poco favorevole al Cristianesimo, eccetera). In questa accidia spesso inconfessata, è la speranza che è in questione. Questa tristezza scoraggiata abitava il giovane ricco. La risposta di Gesù è sempre valida per l’oggi. Giovanni Paolo II ha posto questa domanda “E’ ancora possibile?” proprio a proposito della nuova evangelizzazione e ha risposto con le stesse parole di Gesù che commentava il rifiuto del giovane ricco: “Noi poniamo questa domanda in nome della «nuova evangelizzazione». Se ciò sembra umanamente impossibile, ascoltiamo la risposta di Cristo. La risposta di Cristo è: «Per gli uomini, ciò è impossibile, ma non per Dio!»²³. Per rivolgersi ai Paesi in affanno, in debito di speranza, le università cattoliche hanno bisogno di un nuovo ardore, di un fuoco rinnovato, come quello che abitava Cristo al momento della sua Pasqua. Ma solo chi è già caldo può riscaldare, solo chi è luminoso può illuminare. Probabilmente è opportuno un esame di coscienza. A tal fine, l’università cattolica potrà avvalersi delle molteplici domande, che sono altrettanti criteri, poste da Benedetto XVI in occasione di uno dei suoi viaggi apostolici: “La stessa dinamica di identità

²³ Giovanni Paolo II, *Omelia allo stadio Meinau*, 9 ottobre 1988.

comunitaria – a chi io appartengo? – vivifica l'*ethos* delle nostre istituzioni cattoliche. L'identità di una università o di una scuola cattolica non è semplicemente una questione di numero di studenti cattolici. E' una questione di convinzione – crediamo noi veramente che solo nel mistero del Verbo fatto carne diventa veramente chiaro il mistero dell'uomo²⁴. Siamo noi veramente pronti ad affidare il nostro intero io – intelletto e volontà, mente e cuore – a Dio? Accettiamo noi la verità che Cristo rivela? Nelle nostre università e scuole la fede è «tangibile»? Le viene data fervida espressione nella liturgia, nei sacramenti, mediante la preghiera, gli atti di carità, la sollecitudine per la giustizia e il rispetto per la creazione di Dio? Solo in questo modo noi rendiamo realmente testimonianza sul senso di chi noi siamo e di ciò che noi sosteniamo²⁵.

b) I suoi metodi

“Il prioritario compito pastorale della nuova evangelizzazione, che investe tutto il Popolo di Dio... postula un nuovo ardore, nuovi metodi e una nuova espressione

²⁴ Concilio Vaticano II, Costituzione pastorale *Gaudium et spes* sulla Chiesa nel mondo contemporaneo, 7 dicembre 1965, 22.

²⁵ Benedetto XVI, *Discorso ai rappresentanti del mondo universitario cattolico*, Università Cattolica d'America, Washington, 17 aprile 2008.

per l'annuncio e la testimonianza del Vangelo"²⁶. In particolare, lo Spirito che fa nuove tutte le cose (cfr *Ap* 21, 5) ispira nuove vie. Giovanni Paolo II diceva ai nuovi Vescovi che "lo Spirito guida la Chiesa e le dà, con il suo soffio gagliardo, il coraggio di osare nel cercare nuovi metodi di evangelizzazione per raggiungere ambiti finora inesplorati"²⁷.

E' fuori questione il pretendere di dare dei "metodi" per orientare le nostre università verso la nuova evangelizzazione, tanto sono eterogenei le situazioni, i contesti, le problematiche. Tuttavia, è possibile sottolineare un mezzo che non è facoltativo. Sicuramente una università cattolica è aperta a tutti gli studenti, qualunque sia la loro convinzione e la loro appartenenza religiosa. Ciononostante fa parte dell'identità di questa istituzione il fornire – non solo proporre – a tutti gli studenti una informazione solida sull'insieme della fede cristiana (e non solo sulle religioni), in particolare sotto forma di un corso. Evidentemente, tale presentazione dovrà essere interessante, adatta agli studenti e rispettosa della diversità delle convinzioni. Ciò richiede da parte degli insegnanti fedeltà e al tempo stesso inventiva. Per questo, le università cattoliche trovano un sussidio particolare

²⁶ Giovanni Paolo II, Esortazione apostolica *Pastores dabo vobis* sulla formazione dei sacerdoti nelle circostanze attuali, 25 marzo 1992, 18.

²⁷ Giovanni Paolo II, *Discorso ai Vescovi nominati nel corso degli ultimi dodici mesi (2001–2002)*, 23 settembre 2002, 5.

per l'evangelizzazione nel *Catechismo della Chiesa Cattolica*. Nell'articolo 3 degli Statuti del Pontificio Consiglio per la Promozione della nuova evangelizzazione, si trova l'esigenza seguente: "Tra i compiti specifici del Consiglio figurano... la promozione dell'utilizzo del Catechismo della Chiesa Cattolica, come formulazione essenziale e completa del contenuto della fede per gli uomini del nostro tempo". Certamente, l'Anno della Fede che inizierà in ottobre prossimo è un'occasione ideale perché le università riflettano sulla maniera in cui potranno impiegare questo dono di Dio che è il *Catechismo*.

Aggiungiamo che uno degli obiettivi dell'università cattolica è una preoccupazione per le "implicazioni etiche e morali inerenti ai suoi metodi e alle sue scoperte"²⁸. Così, oltre al corso di presentazione della fede cristiana, gli studenti devono ricevere un corso di Dottrina sociale della Chiesa: "La «nuova evangelizzazione», di cui il mondo moderno ha urgente necessità e su cui ho più volte insistito, deve annoverare tra le sue componenti essenziali *l'annuncio della dottrina sociale della Chiesa*, idonea tuttora, come ai tempi di Leone XIII, ad indicare la retta via per rispondere alle grandi sfide dell'età contemporanea, mentre cresce il discredito delle ideologie. Come allora, bisogna ripetere che *non c'è vera soluzione della «questione sociale» fuori del Vangelo*"²⁹.

²⁸ *Ex corde Ecclesiae*, 18.

²⁹ Giovanni Paolo II, Lettera enciclica *Centesimus Annus* nel centenario dell'Enciclica *Rerum novarum*, 1 maggio 1991, 5.

c) *La sua espressione*

Come deve esprimersi questo impegno risoluto delle università cattoliche rispetto alla nuova evangelizzazione? Anche qui mi limiterò ad alcune osservazioni.

1. Anzitutto, l'amore è una mediazione essenziale della nuova evangelizzazione. "Non è la scienza che redime l'uomo. L'uomo viene redento mediante l'amore"³⁰.

Ciò che Giovanni Paolo II ha detto delle persone consacrate può estendersi a tutti i cristiani: "Non esiste alcuna ricetta infallibile per rievangelizzare l'Europa. È l'amore che proprio gli uomini e le donne di vita consacrata debbono ai loro contemporanei. Il mistero di ogni evangelizzazione consiste nella scoperta che l'amore verso Dio deve trasformarsi in servizio al prossimo"³¹. L'università ha troppo a lungo separato *caritas* e *veritas*. Benedetto XVI le unifica in profondità, per esempio in questa formula felice che è stata cesellata con cura: "La verità, infatti, è «lógos» che crea «diá-logos» e quindi comunicazione e comunione"³².

³⁰ Benedetto XVI, Lettera enciclica *Spe salvi* sulla speranza cristiana, 30 novembre 2007, 26.

³¹ Giovanni Paolo II, *Messaggio alla X Assemblée dell'Unione delle Conferenze dei Superiori Maggiori d'Europa*, 17 novembre 2001, 4.

³² Benedetto XVI, Lettera enciclica *Caritas in veritate* sullo sviluppo umano integrale nella carità e nella verità, 29 giugno 2009, 4.

2. Vorrei inoltre attirare l'attenzione su una formula importante della lettera apostolica *Ubi cumque et semper* che potrebbe passare inosservata: “alla radice di ogni evangelizzazione non vi è un progetto umano di espansione, bensì il desiderio di condividere l'instimabile dono che Dio ha voluto farci, partecipandoci la sua stessa vita”. Questa frase non è solo una risposta al sospetto, molto presente in Occidente, di proselitismo e dunque di attentato alla libertà di pensiero. Essa ricorda all'evangelizzatore che la cosa più importante non è tanto ciò che fa ma ciò che riceve, non tanto la sua opera ma la sua disponibilità: ogni missionario è inviato. “Chi dunque ti dà questo privilegio? Che cosa possiedi che tu non l'abbia ricevuto? E se l'hai ricevuto, perché te ne vanti come se non l'avessi ricevuto?” (1 Cor 4, 7). Ecco perché le università cattoliche devono anzitutto vivere questo dono gratuito prima di annunciarlo. Cristo esorta così gli Apostoli: “Gratuitamente avete ricevuto, gratuitamente date” (Mt 10, 8). Ora, è significativo che questa frase sia stata pronunciata nel quadro del discorso sulla missione nel Vangelo di san Matteo, al capitolo decimo. La legge della gratuità – questa “pulsazione” tra ricevere e dare – acquista tutto il suo rilievo nel contesto della missione.

3. Infine, come è risaputo e in continuità con l'osservazione precedente, la testimonianza è duplice: quella della parola e quella della vita. Un certo numero di insegnanti e di persone impegnate nelle università cattoliche danno una testimonianza di vita edificante nel servizio agli studenti, nella trasmissione e nella ricerca del sapere.

Il non-cristiano ha il diritto di aspettarsi una coerenza di vita da parte di colui che si dice cristiano, uno stile di vita conforme alle esigenze evangeliche. Colui che è la Verità e la Vita (cfr Gv 14, 9) ha vissuto questa unità; Egli dona ai suoi discepoli lo Spirito che li aiuta a tendere verso questa armonia. Noi ci ricordiamo di questa importante parola di Paolo VI al Pontificio Consiglio per i Laici: “L’uomo contemporaneo ascolta più volentieri i testimoni che i maestri, o se ascolta i maestri, è perché sono dei testimoni”³³. Tuttavia, questa testimonianza non può essere sufficiente. Dev’essere accompagnata, come abbiamo detto, da una parola esplicita su Cristo Salvatore. E, a chi teme di non avere abbastanza fede per annunciare il Vangelo, Giovanni Paolo II risponde: “La fede si rafforza donandola! La nuova evangelizzazione dei popoli cristiani troverà ispirazione e sostegno nell’impegno per la missione universale”³⁴.

Conclusione

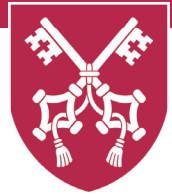
Università cattoliche e nuova evangelizzazione fanno parte della missione profetica della Chiesa. In un suo

³³ Paolo VI, *Allocuzione ai membri del Pontificio Consiglio per i Laici*, 2 ottobre 1974.

³⁴ Giovanni Paolo II, Lettera enciclica *Redemptoris missio* sul valore permanente del mandato missionario, 7 dicembre 1990, 2.

Messaggio per la Giornata Missionaria Mondiale, Giovanni Paolo II affermava che “la Chiesa si proietta verso il terzo millennio assumendo, con rinnovata energia, la sua fondamentale missione di «evangelizzare» ...cioè l’annuncio ai popoli, che fa scoprire chi è Gesù Cristo per noi”³⁵. Parimenti, l’università cattolica sarà fedele alla sua identità ecclesiale se, anch’essa, continua ad essere o diventa nuovamente una università “essenzialmente missionaria”.

³⁵ Giovanni Paolo II, *Messaggio per la Giornata Missionaria Mondiale 1986*, 8 mai 1986, 3.

*Doktoraty honoris causa
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II
w Krakowie*

2 czerwca 1990

KARD. AGOSTINO CASAROLI

19 października 1991

PROF. RADIM PALOUŠ

19 października 1991

PROF. PAULIUS RABIKAUSKAS SI

15 listopada 1991

KARD. ANDRZEJ MARIA DESKUR

21 października 1992

PROF. BURKHARD NEUNHEUSER OSB

19 listopada 1994

KS. PROF. BOLESŁAW KUMOR

8 grudnia 1996

PROF. BOGDAN AUGUSTYN JANKOWSKI OSB

21 października 1997

PROF. GEORGE VINCENT COYNE SI

Doktoraty *honoris causa*...

23 czerwca 1998
PROF. HERMANN JOSEF POTTMEYER

14 kwietnia 2000
KARD. FRANCISZEK MACHARSKI

7 maja 2001
KARD. MILOSLAV VLK

13 maja 2003
KARD. AUDRYS JUOZAS BAČKIS

28 stycznia 2005
HANNA SUCHOCKA

3 czerwca 2005
PROF. FRANCISZEK ZIEJKA

8 czerwca 2006
KARD. MARIAN JAWORSKI

20 października 2007
PROF. CARL A. ANDERSON

3 marca 2009
PROF. JULIAN WOJTKOWSKI

Spis treści

<i>Dyplom</i>	3
<i>Nota biograficzna</i>	5
<i>Uchwała nr 9/2012 Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie</i>	7
 ks. prof. dr hab. Józef Krzywda CM <i>Działalność kościelna i naukowa Jego Eminencji kardynała Tarcisio Bertone, sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej, kamerlinga Świętego Kościoła Rzymskiego. Recenzja na okoliczność nadania doktoratu honoris causa przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie</i>	9
<i>L'attività ecclesiastica e scientifica di Sua Eminenza il cardinale Tarcisio Bertone, segretario di Stato della Santa Sede, camerlengo della Santa Chiesa Romana</i>	19
 abp dr hab. Andrzej Dziega, prof. KUL <i>Recenzja wniosku w sprawie nadania przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie tytułu doktora honoris causa Jego Eminencji kardynałowi Tarcisio Bertone SDB, sekretarzowi stanu Stolicy Apostolskiej</i>	29
<i>Recensione della domanda relativa al conferimento della Laurea Honoris Causa da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia a Sua Eminenza il cardinale Tarcisio Bertone SDB, segretario di Stato della Santa Sede</i>	49

Spis treści

ks. prof. dr hab. Jan Dyduch

Laudacja z okazji nadania tytułu doktora honoris causa przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie kardynałowi Tarcisio Bertone, sekretarzowi stanu Stolicy Apostolskiej 69

Laudatio in occasione del conferimento della Laurea Honoris Causa al cardinale Tarcisio Bertone, Segretario di Stato della Santa Sede, da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia. 79

kard. prof. Tarcisio Bertone SDB

Rola uniwersytetów katolickich w dziele Nowej Ewangelizacji. Lectio magistralis z okazji otrzymania doktoratu honoris causa nadanego przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie 8 czerwca 2012 roku. 89

Il ruolo delle università cattoliche nell'opera della nuova evangelizzazione. Lectio magistralis in occasione del conferimento della Laurea Honoris Causa da parte della Pontificia Università Giovanni Paolo II di Cracovia, 8 giugno 2012 113

Doktoraty honoris causa

Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. 137

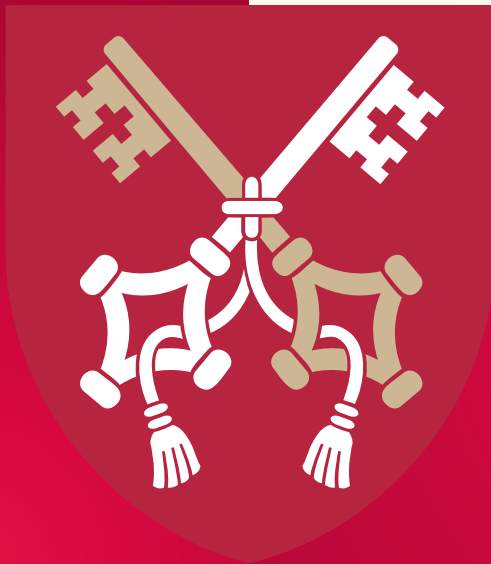
Redakcja
Monika Wiertek

Tłumaczenie
s. Suzana Ferfaglia
Biuro tłumaczeń Language Link

Projekt typograficzny
Marta Jaszczuk

Projekt okładki
Monika Winiarska

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
ul. Kanonicza 25, 31-002 Kraków
tel. 12 421 84 16, 12 421 68 48
www.upjp2.edu.pl

**Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
w Krakowie**

31-002 Kraków, ul. Kanonicza 25

tel. 12 421 84 16

www.upjp2.edu.pl